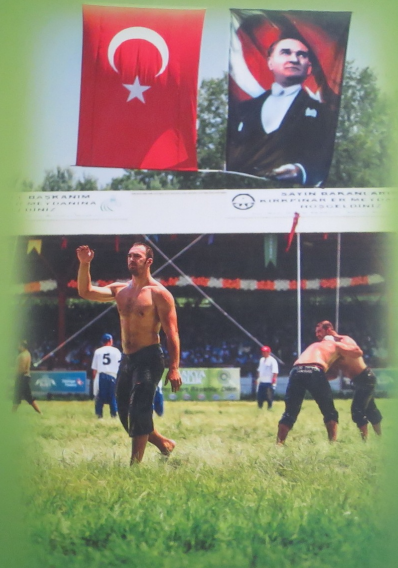

Fotoğraf: Sermet Bayraktar

edirne

edirne

sayı 41 sonbahar 2013

Selâhîlerin Sultanı

edirne

sayı 41 sonbahar 2013

İmtiyaz Sahibi
Hasan Duruer
Edirne Valisi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İbrahim Tarancı
Özel Kalem Müdürü

Genel Yayın Yönetmeni
Fahri Tuna
Vali Danışmanı

Yayın Kurulu
Prof.Dr. Engin Bekşac
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Hatipler
Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli
Uzm. Haluk Kayıcı
Mehmet Ağırhan

Grafik Tasarım
Mücahit Kofaloğlu

Fotoğraf Editörü
Behçet Günalan

Baskı
Seçil Ofset

Edirne İİ Özel İdareisi
tarafından bastırılmıştır
Ekim 2013, Ücretsizdir

Yönelim Yeri
Edirne Valliliği
Basın ve Halkla İlişkiler
Müdürlüğü
Hükümet Caddesi
Vilayet Binası, Edirne

İletişim
0(284) 213 91 80
www.edirne.gov.tr
edirnedergisi@hotmail.com

Kapak Fotoğrafları:
Servet Sezgin

Fotoğraf: Servet Sezgin

İÇİNDEKİLER

2

Gazel
Neşâti'nin Edirne'si
Sadıkleştirme: Doç. Dr. Müberra Gürgendereli

3

Sir
Bir Başka Şehir!
Uluğ Turanlıoğlu

4-7

Söyles
Dr. Saadet Yardım ile Edirne Üzerine
Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli

8-12

Deneme
Muradiye'yi Sevme İçin 40 Sebep
Fahri Tuna

14-15

Hikâye
Yalnızlık Koridoru
Sedat Sayın

16-17

Araştırma
Beş Yüz Yıllık Geleneğimiz; "Helva Sohbetleri"
Murat Özden Uluc

18-19

Arkeoloji
Lalapaşa Dolmenleri
Prof. Dr. Engin Bekşac

20-23

Etkinlik
Edirne'de Rüyâ Gibi Buluşma; Akademi Rumeli
Ercan Yılmaz

26-27

Deneme
"Gidecen... Edirne'ye," Geldim.
Dr. Güllü Karantlı

28-32

Deneme
Havsa'da Gece Kalmak Ya da Gecede "Havsa" Kalmak...
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Hatipler

33

Sir
Sevda Kokuyor Her Yerini Seni Anlatmak Mümkün mü?
Erol Yılmaz

34-38

Edirne Muftağı'ndan
Lozan Barış Konferansı'nın 90. Yıldönümünde
Edirne-Karaağaç'ın Alınması
Mehmet Ağırhan

40-41

Edirne Muftağı'ndan
Tarhana Bulamacı
Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli

42-45

Araştırma
Edirne'nin Kuşları
Yrd.Doç.Dr. Mustafa Kaya

47

Fotoğraf
100 Yıl Önce 100 Yıl Sonra Edirne
Behçet Günalan

Gazel

Neşâti'nin Edirne'si

Sadeleştirme: Doç.Dr. Müberra Gürgendereli

Adı Ahmet'tir. Edirne'de doğmuş, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını Edirne'de geçirmiştir.

Gelibolu Mevlahanesi Seyhi Ağazâde Mehmet Efendi'nin dervishi olmuş, şeyhinin

ölümünden sonra bir süre Konya'da bulunmuştur. 1670'te

Edirne Muradıye Mevlahanesi'ne şeyh olmuş ve dört yıl bu görevi yürütmüştür. 1674

tarihinde vefat etmiş ve Edirne Mevlahanesi avlusuna gömülmüştür. Neşâti 17. yüzyılın gazel ve kaside ustalarındandır. Şiirlerini Sebki-i Hindi cereyanının etkisinde yazmıştır. Esrar Dede onu, "Üstâd-ı Üstâdân-ı Rûm"

(Anadolu şairlerinin ustalarının ustası) olarak nitelendirmiştir. Şiirlerinde Mevlevîliğin renkli dünyası hayal ve tasavvurları önemli yer tutmaktadır. Kendisinden sonra gelen Şeyh Galip,

Nedim ve Yahya Kemal gibi büyük şairleri de etkilemiştir.

Eserleri: Divân, Hilye, Edirne Şehrengâzi, Serhi-i Müşkât-ı Örfi.

Şevkiz ki dem-i bülbül-i şeydâda nihânız Hünuz ki dil-i gonca-i hamrâda nihânız

(Biz aşk ile çıldırmış bülbülün sesinde, nefesinde gizlenmiş arzuyu, heyecanı. Kıpırmızı goncanın gönlünde gizlenmiş olan al kan da biziz.)

Bu cism-i nizâr üzre döküp jâle-i eşki Çün rişte-i cân gevher-i manâda nihânız

(Bu zayıf vücudumuzu çiğ tanesi gibi gözyaşlarıyla örter, mana incisinin içinden geçen can ıplığı gibi görünmez oluruz.)

Olsak nola bî-nâm u nişân şöhre-i âlem Biz dil gibi bir turfe muammâda nihânız

(Alemde isimsiz, namsız ve nişansız bir kimse olarak şöhret bulmuşsak ne var? Biz gönül adı verilen tухaf, çözülmeye güç bilmececin içinde gizliyiz.)

Mahrem yine her hâlimize bâd-i sabâdır Dâim şiken-i zülf-i dilârâda nihânız

(Saba rüzgarı bizim her sirmizma mahremdir. Biz onun estikçe arasından geçtiği sevgilinin saçlarının kıvrımlarında gizliyiz.)

Ettik o kadar ref-i te'ayyün ki Neşâti Âyine-i pür-tâb-i mücellâda nihânız

(Ey Neşâti! Fani vücudumuzu, maddî varlığımızı ortadan kaldırmayı, göstermemeyi o derece başardık ki artık en parlak aynalarda bile görünmez olduk.)

Şiir

Bir Başka Şehir

Uluğ Turanioğlu

Bir başka şehir:
Tunca'sı var, Meriç'i var, Arda'sı var.
Ve sarayında unutulmaz bir yası var.

Bir başka köprü:
Ötelerde eller sayıklar adını,
Berilerde Meriç anar dârâtını

Bir başka hiyaban:
Saçları sümbül, kokuları leylâk,
Şen kızlar gezinir orda ak pak.

Bir başka gece:
Doğa, en güzel şiir, en içli kitap,
Kızları alınlarından öper mehtap.

Bir başka kubbe:
Orda doğar hazın sonsuz sabahı,
Orda görür faniler azın Allah'ı.

Bir başka mihrap:
Her gönlü eder sihrihne hayran,
Ansızın vurulur rengine insan.

Bir başka dünya:
Ferah sabahları yeşil mercan,
Sevda akşamları altın destan.

Bir başka orman:
Silinmiş saraylar, kanlı topraklar,
Dallarda çırpınan melûl yapraklar.

Bir başka meydan:
Hüzünlü tabyalar, suskun kışlalar,
Bomboş arsalarda yatan evliyalar.

Bir başka geçit:
Akinlar dürmüş, batıya yok hiç giden,
Haber gelmez olmuş gazi Pilevne'den

Bir başka sınır:
Bir ucu Ege'de, bir ucu Tuna'da,
Şimdi artık hayal ile avunmada.

Bir başka ufuk:
Bir yanda Gümölcine, bir yanda Sumnu,
Artık rüyada görürler Türk ordusunu.

Bir başka gök:
Uç bayrak sabah akşam bakışır burda,
Sinan'ın ruhu titrer hazin dualarda.

Bir başka vatan:
Hep kan kırmızısı açar dallarında çiçekler.
Ve toprağında sessizce uyur Mehmetçikler.

Dr. Saadet Yardım ile Edirne Üzerine

Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli

Dr. Saadet Yardım, "Edirnelilerin Saadet Ablası" Edirne Dergisinin bu sayısındaki konuyu. Kendisini Ozan Ağacı Dergisinin ve Yerel Tarih Grubu'nun toplantılarında görmüştüm, ama onu bu söyleşi sayesinde yakından tanımış olacağız. Yıllardır Edirne için çalışmış, yüreği Edirne için çarpmış, Edirne sevdalısı bir hanımefendi o... Abartısız söyleyeyim; Edirne için şunu yapalım deseniz, 89 yaşındaki bu hanımefendi bir genç kız gibi çalışmaya hazır olacaktır. Kiyık semtinin en köklü ailelerinden Yardım ailesine mensup olan Dr.Saadet Yardım, Bahattin Öğütmen'in manevi kızı... Dr.Saadet Yardım'la hayatına ve Edirne'ye dair pek çok bilgiyi ve hatırayı paylaştık.

Müsaade ederseniz size "Hocam" diye hitap etmek istiyorum. Bizi kabul etme lütfunda bulunduğunuz ve bizlere vakit ayırdığınız için Edirne Dergisi adına teşekkür ederim. Sevgili Hocam, bize'kendinizi tanıtır mısınız?

Edirne için ne olsa yaparım, Edirne'den ayrılmadım ve hayatımı hastalarım ve Edirne'ye adadım. Ben de Edirne dergisi ve okurları ile buluşmaktan memnun oldum. Efendim, 1924 yılında Kiyık'ta doğmuşum.

Söyleşi

Baba ocağım Kiyık'ta eski caminin karşındaydı. Şimdi oradan yol geçti. Annemin adı Semsî, babam Abdullâh Yardım. Babam ceyiz sandığı yaparmış, cam işleriyle uğraşmış. Bütün ailemiz Edirneli, Kiyıklı. Ben babamın "Yardım" soyadını yaşıyorum. Babam, Balkan harbinde Sarayıçı'nde esirmiş, annesi her akşam ona yemek götürürmüş. Ben iki anneli, iki babalı yaşadım. Halamın çocuğu olmamış. Bahattin Öğütmen onun eşiydi. Küçük yaştan itibaren ben yanlarına aldılar, Karaağaç'taki konağa. Bu nedenle ben halama, "anne", enişteme de "beybaba" dedim. İki alienin bir kızı olarak büyüdüm. Bir ablam var, küçük kardeşimi 15 yaşında 1942 yılında Menen-jitten kaybettik.

Çocukluğunuz nerede geçti, o dönemi ve hatıralarınızı anlatır mısınız bize?

Karaağaç'ta oturdum ben, çocukluğum orada geçti. Öğütmen Konağı'nda. Cumartesi tatilde babamla giderdim. Necatibey Okulu'nda okudum, sonra tek ortaokul vardı, oraya gittim. Ömer Ağa'nın kulandığı çok güzel, kupa bir arabamız vardı. Onunla gider gelirdim. Karaağaç yolu benim çocukluğumda, gençliğimde tünel gibiydi. O ağaçlardan

gökyüzü hiç görünmezdi, hiç doyamazdım. Keske şimdi de öyle olsa. Zaman zaman sular taşardı, alçalana kadar okula gidemezdik. Arabamın camına kadar suların geldiğini, o şekilde gittiğimizi hatırlarım. Ortaokuldayken 1938-39 yılları, sınıf geçme hediyesi olarak beybabam bana bir fotoğraf makinesi almıştı, Kodak.. Uzun yıllar aile fotoğraflarımı onunla çektim. Herkesin fotoğrafını çekmişimdir. Hala durur, yeğenime hediye ettim. Bu makineyle fotoğraf çekmeyi bana Mıhrınaz Hanım öğretmişti.. Rifat Osman'ın kızı. Rifat Osman'la da yataкта yatar-ken hayal meyal hatırlıyorum. Daha sonra Edirne Lisesi'ne gittim. Cemal Bey müdürümüzüzdü. Saim Hoca, Kolsuz Selim Bey, Mesut Bey hatırladıklarım. 1941 yılında lise sondayken İI. Cihan Harbi başladı. Beybabam beni burada tutmadı, Almanlar gelecek diye beni İstanbul'la yolladı. Sene başında Erenköy Kız Lisesi'ne gittim. Maraş Köprü atıldığı zaman da Ankara'ya gittik. O yüzden bir yıl kayıbm oldu. Edirne o zaman perişan olmuş, Saraçlar caddesini hep otlar bürümüş, kims yok.. Almanlar gelecek diye herkes arabalarla kaçmış, şehride kims kalmamış, ölü şehir haline gelmiş... Eskiden beri hep üzüldüm Edirne için. Bakımsızlık, savaşlar, hudut sehiri olması..

Sevgili Hocam, Doktor olmaya nasıl karar verdiniz, tıp eğitiminiz ve bir hekim olarak Edirne için yaptıklarınızdan da bahseder misiniz biraz?

Ben hep ikliyi yaşadım. 1942 yılında üniversitede ilk defa imtihan oldu. 2000 kişi Beyazıt'ta imtihan ana girdik. 600 kişi kazandı. Biri de bendim. Beybabam, Demokrat Parti'den milletvekili seçilmesi nedeniyle 1946 yılında Ankara'ya taşındı. Ben de Ankara'da açılan ilk tıp fakültesine naklimi yaptım ve 1949 yılında Ankara Tıp Fakültesi'nden mezun oldum. 1950'den 1955 yılına kadar Edirne'de pratisyen hekimlik yaptım. Bedestenin yanında Beybabamla birlikte çalıştık üst katta o, alt katta ben çalıştım. Hasta gelir, bana şöyle bir bakar, genç gördüğü için biz sana muayene olmayız derler. Nasil üzülürüm, ağlarım, Beybabam teselli eder, ne yapmam saçlımı ni ağırsa diye düşünürdüm. 1953'te Beybabamı kaybettik.. 55'e kadar devam ettim. Ben Edirne'ye hizmet ediyordum. İhtisasa bile gitmek istemiyordum, ablam çok ısrar etti, ihtisasını yap diye. Sonra Samsun'a çıktığı ihtisasını. Aslında çocuk doktoru olmak istiyordum ama baktım hep kadınlara geliyor muayeneye.. Edirneli kadınlara hizmet etmek için Nisaiye ihtisası yaptım. 1955 Mayıs Samsun'a gittim yol yok, gemiyle.. İskele bile yoktu, açık denizden taşıyorlardı. Ne yazık ki iki ay sonra babamı kaybettim. Bir buçuk sene Samsun'da, bir buçuk sene Şişli Etfal'de çalıştım. Hocam Edirne'ye gitmemi istemedi, parmaklarım uzun olduğuy ve pratik olduğum için beni bırakmak istemedi. Uzman olarak İskenderun'a gidecektim ama istemedim. Edirne'ye geri döndüm. Yani ihtisasını harcadım Edirne için. Kadro yoktu, özel hastane yoktu. Beybabam, parayı seven doktorlardan değildi. Ondan bana da geçmiş. İnanın hastalarından para bile isteyemezdim. Uzman olmama rağmen pratisyen hekimliği hiç bırakmadım, eşe dosta hep baktım, fakirim çoktu benim, ayrıca okul doktorluğu hatta bir dönem Huzurevinde gönüllü doktorluk yaptım. Yaklaşık 45 yıl çalıştım, paralı parasız çok hasta baktım, hepsi helal olsun. Bu konuda bir hatıramı anlatmak isterim. Bir gece iki, iki buçuk sıraları çok ağır bir hasta getirildiler, yorgan içinde geldi. İğne yaptım, yaklaşık 3 saat uğraştım, kadıncığız kendine geldi, terliklerini giydi, ayaklandı ama para isteyemedim, gittiler. Ertesi gün öğleden sonra saat bir sıraları adam geldi. Doktor hanım, akşam benden para isteseydiniz bu ev benim başıma ya-

kılırdı, ineğimi sattım paranızı getirdim, dedi. Böyle hastalara baktım ben. Bir de meslek hayatım boyunca hiç çocuk almadım. Gereklemediği zamanlar dışında hep normal doğum yaptırardım. Önce tedaviyi düşünmüştüm. Hatta hastanede muayene olabilecek bir hasta geldiğinde, para vermesin diye onu tekrar hastaneye yönlendirirdim.

Edirne'de UNICEF'in projesine katılmışsınız, çeşitli sosyal dernekler bünyesinde çalışmalarınız olmuş, dergimiz okurlarına bu konuda neler söylersiniz?

Dünya Sağlık Örgütü, 1960 yılında Türkiye'de koruyucu hekimlik çalışmalarına başlamış, Edirne de bu çalışmaların içinde.. O dönemin Sağlık Müdürü aradı, Çocuk ya da Nisaiye doktoru olması gerekiyor proje için.. Çocuk doktoru yok, bana teklif etti. Köylere ana-cocuk sağlığı istasyonları açılacak, doktor köylere çıkacak, Edirne'ye hizmet.. Ama köy yolları çok kötü, vesat yok. Bir de o dönemde, "insanların ancak para verirse iyi bakılacağı" gibi bir anlayışı var. Nasıl olacak, kabul veremedim. Bir gün Sağlık Müdürü aradı, eğer kabul etmezsem proje Urfa'ya gidecektim. Edirne bu bağışları kaybedecek diye kabul ettim. Muayeneyi bıraktım, köylere gittim. Bazen kendi arabamla bazen de müdürlüğün jipiyile. Köylere gittik, anlattık. "Hasta değilsem niye muayene ediyorsun?" diye sorarlardı. Çünkü o zamanlar sadece hastalar doktora giderdi. Söğölu, Demirhanlı, Saraykapınar, Karakasım ve Hidirga'da istasyonlar kurduk. Çok başarılı olduk. Ben her türlü sosyal faaliyetlere katıldım. Hatta 1962'de Edirne Turizm Derneği'ni kurduğumuzda turizmin ne olduğunu bilenlerin sayısı çok azdı. Derneğin 50. yılında plaket verdiler bize. Bunun dışında yaklaşık 10 derneğin yönetim kurulunda görev aldım. Edirne Tıp Fakültesi'nin kuruluş çalışmalarında da komisyonlarda çalıştım. Küçükken Darüşşifa'dan haberimiz yoktu.. Oradan geçerdik ama ne olduğunu bilmezdik. Tıp fakültesinde, tıp tarihi dersini okuyunca burası benim gözümde çok büyüdü. 1953 yılında Beybabam öldükten sonra, ona ait olan bütün tıbbi aletleri saklamıştım. Darüşşifa bir gün gelir müze olur, ben de bu aletleri oraya bağışlarım diye düşündüm. 1993'te emekli olduktan sonra bana ve Beybabama ait olan bütün aletler ve malzemeleri bu müzeye bağışladım. Şimdi orada özel bir bölüm var.

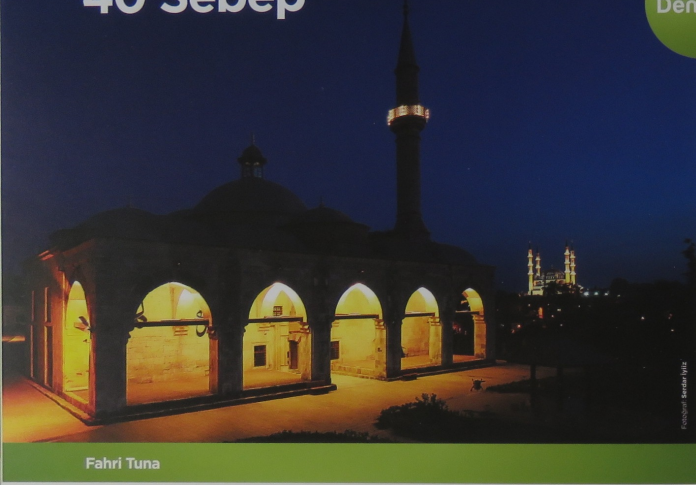
Sevgili Hocam, sizi yorduk. Son olarak dergimizi okurlarına Edirne ile ilgili neler söylersiniz?

Bu güzel sohbet için ben de teşekkür ederim. Aklima gelen birkaç hatırayı daha anlatmak isterim. Karaağaç'ta evimizin karşısında bir havra vardı. Hafta sonları onları seyretmek çok hoşuma giderdi. Karaağaç'ta evimizin "Küçük Paris" olarak adlandırılmış. Bizim evin karşısında bir baca var. O da ipekböceği fabrikasının baca sistemiyim.. Ev de bu adamın evi, Beybabam Edirne Asker Hastanesi'ne atanmış. Karaağaç'a yemeğe gittiğinde evin önünden geçerken çok beğenirmiş. Seneler sonra evi yıkıdın almış, yoksa ev yıkılacaktım. Bir de Pazar günleri, Pazarkule'de büyük bir pazar kurulurdu. 1934-35 yıllarına kadar devam etti bu.. Arabalarla gidilir, akşama dönülürdü. Yunanistan'da kalan ahbabılarla görüşürdük, alış veriş yapıp, eğlenirdik. Edirne'nin çok harap olduğu günleri hatırlıyorum

bir de.. Şehirde çalışanlar emekli olduktan sonra Edirne'de kalmaz, giderlerdi. Hatta yeni ev bile yapmazlardı. Arasta senelerce kapalı, viran kaldı. O zaman Kaleici ve Karaağaç en bakımlı yerlerdi. Gelenleri Kaleici'ne götürürdüm. Bütün evler panjurlu, bahçeli, herkes kapısının önünü süpürdü, öğleden sonra da evlerin önlerinde otururlardı. 350'den fazla konak varmış; Karanfiloğlu, Devlet Hastanesi etrafı, Kiyıkıbayırı, Kaleici genellikle buralardaymış konaklar.. Haşım İşcan'ın evi Kiyıkıbayırında hala duruyor, yıkılmadan kalan eski evleri keşke kurtarabilseyler. Bir de Sineklişuyu'na çok üzüldüm, keşke onu da değerlendirebilsek. Şimdi Edirne'de bir hareket başladı, ne kadar üzülürdüm Edirne'nin haline, artık her şey çok güzel oluyor. Ben diyorum; Allah onun için yaşatıyor beni. Edirne için yapılanları görüyoruz, çok mutlu oluyoruz. Gençler de Edirne'de kalsınlar, gitmesinler. Edirne bundan çok cekti. Herkes gitti ama ben gitmedim.

Muradiye'yi Sevmek için 40 Sebep

Deneme

Fahri Tuna

1- Sultan II. Murat; "Edirne'yi I.Murat Hudavendigâr fethetti, Sultan II.Murat şehretti" demek yanlış olmaz. Kelimenin tam manasıyla konuşacak olursak, Hadrîanus şehri kuran ise, şehreden de Sultan II.Murat'tır. Muradiye'den Dar'ül-Hadis'e, Üç Şerefli'den Saray-ı Cedit'e (Kırkpınar bitişindeki yeni saraya) ve Uzunköprü'ye şehri adeta yeniden kuran odur. Ve Edirne'yi, Osmanlı'yı, oğlu Fatih'i İstanbul'un fethine hazırlayan da. İki 'Mehmed'in ortasında kalmıştır; 'zor dönemin sultanı' Çelebi Mehmed'in oğlu, 'çağ açıp çağ kapatan' Fatih Sultan Mehmet'in babasıdır. Sultan II.Murat Edirne'nin banisidir.

2- Mevlana; bilenler bilir, Sultan II. Murad Mevlevîdir; Hazreti Mevlâna'nın muhiplerinden (sevenlerinden) ve başlılarından.

3- Eski Saray; 1430'larda Sultan II. Murad, bugünkü Selimiye'nin tam kuzeyi ndeki 'Eski Saray' denilen köşkte ikamet etmektedir. Bir süre sonra bu sarayı yetersiz bulacak ve bugün Sarayıcı denilen bölgeye yeni bir saray inşaatına başlayacak, tamamlanmasına ömrü yetmeyecek, yeni sarayı (Saray-ı Cedit yeni saray demektir) oğlu Fatih Sultan Mehmet tamamlayacaktır.

4- Teberhan Dairesi; Edirne uzmanı, Edirne aşığı Mustafa Hatipler'in rivayetine göre Sultan II. Murad Han, Eski Saray'da Teberhan Dairesi'nde kalmaktadır. Mevlana hazretlerini gördüğü gece de yine orada uyumaktadır.

5- Rûya; rivayet odur ki, bir gece rûyasında şeyhi, gönlünün sultanı Hz. Mevlâna görünür Sultan II. Murad'a.

6- Misafirlik; yine rivayet odur ki : "Sana misafirliğe geleceğim Murad" hatta: "Sana yakında misafirliğe geleceğim Murad" der Hz. Mevlâna. Sultan II. Murad, sevinç ve endişe karşımı duygular içerisinde gözlerini açar. Ve başlar kara kara düşünmeye 'efendimi, gönlümün sultanını nerede ağrlayabilirim?' diye.

7- Araştırma; düşünür, taşınır, araştırır. Boşa koyar dolmaz, doluya koyar almaz. Eski Camii bütün ihtişamıyla duruyordur, Üç Şerefelli'ye yaptırılmaktadır zaten.

8- Karar; ve kararını verir Sultan II. Murad: Eski Saray'ın kuzey doğusunda çamlık bir tepe vardır; oraya, ortasında güzel bir camii ve büyük bir imaret de bulunan bir asitane yaptıracaktır. Yıl: 1436.

9- Vakfiye; her gün 176 kişinin çalıştığı dev bir vakıf kurar Sultan II. Murad. İmarethesinden çeşmesi-ne... Hatta caminin iç duvarlarındaki eşsiz İznik çinilerinin ve çiniyle kaplı minaresinin bakımı için bile bir usta istihdam eder. Bütün bu detayları eserini vakfiyesinden öğreniyoruz.

10- Muradiye; ve yaklaşık 575 sene sonra ile bile hâlâ muhteşem bir eser, herhangi bir Anadolu şehrine götürseniz -tartışmasız- şehrin ulu camii olabilecek mikyas ve kıyasta bir şaheser. Orjinal ismi "Zaviye-i Murat" olduğundan zamanla ismi "Murad'ın Yeri" anlamında "Muradiye" olarak kalır.

11- Çeşme; caminin (külliye'nin demek lazım belki) güney doğu girişinde, taç kapıdan önce sağda nefis bir çeşme vardır; şimdilerde öksüz, mahzun, ağlamaklı... Suyunun akmadığından olsa gerek yüreği yanık.

12- Kapı; avlunun güney doğusundaki ana giriş kapısı, erken dönem Osmanlı (biraz Selçuklu) mimarisinin taç kapıları örneği olan, harika taş işlemeçiliği

bulunan, çok güzel bir kapıdır; sevgiyle saygıyla karşılar her gidişinizde sizi, yerlere kadar eğilip 'hoş gelmişsiniz ya akabekân' (hoş gelmişsiniz ey ağabeyler) diye seslenerek...

13- İmarethane; bugüne dek gelemeyen bir imarethaneden söz edilir, muhtemelen (ana giriş göre) sağ yamaçta olmalıdır. Yapıldığında Edirne'nin en büyük imareti olarak yapılmıştır.

14- Semahane; önceleri cami içinde iki yüz semazen aynı anda sema edebiliyorlarmış; seylendiğine göre, küçük bir tatsızlık/yaralanma neticesinde caminin tam kiblesindeki alana yapılmış semahane. Bugün ise helikopter pistini andıran bomboş bir arazi orası.

15- Camii; her külliye de olduğu gibi (ki Osmanlı'da külliyeler on iki ayrı fonksiyona sahip ana bölümlerden meydana gelir!) merkezine bir cami yapılmış olup, buna da bugün Muradiye Camii denilmektedir.

16- Kanatlı Camii; Muradiye Camii, 1400-1500 arası Osmanlı dini mimarisinin karakteristik özelliklerini yansıtır, yani, ön ve arkada iki büyükçe kubbe, arkada sağda ve solda iki küçük kubbe. Zeminde ise girişten biraz sonra üç dört (bazen beş) basamaklı yükselti vardır. Ön taraf namaz mekanı, arka sağ ve sol aynı zamanda başka sosyal fonksiyonlar için kullanılmaktadır zira.

17- Hazire; haziresinde bulunan mezarlar, mezar taşları o caminin gerdanlılığı, süsüdü adeta. Aynı zamanda o medeniyetin gerdanlılığı. Bu bağlamda denilebilir ki (bin bir tahribattan sonra) bugün için Edirne'de medeniyetimizin izlerini taşıyan en zengin hazire Muradiye haziresidir. Yahya Kemal:"Bir şehrin nüfus sayımı yapılabileceği, ölüleri de saymak lazım" diyor ya, o kuralın uygulanacağı en doğru yerdir Muradiye haziresi...

18- 'Burada benim kardeşlerim var'; Mustafa Hatipler'den dinleyelim: 'Hacca gittiğimde Bîlal-ı Habeşî Camii imamı ile ahbab olduk, sonraki yıllarda da irfî-batmızı kesmez olduk. İstanbul'a geldiğimde zahmet etti Edirne'ye gelip misafirim oldu. Edirne'yi etrafıca gezdirdim. Muradiye'nin ana kapısından girdiğimde misafirimde bir tuhaflık, bir titreme olduğunu fark ettim. Onun az İngilizce, benim az Arapçama anlaşmaya çalıştık; 'benim burada kardeşlerim var' di-

yordu. Telaşa camiye doğru yürüdük. Hazireye girdik. Mezar taşlarını okumaya başladık. O bir mezar taşı okurken sakinleşti ve okuduğu taştaki "...Seyyit Tahir Efendi ruhuna" ibaresini gösterdi. Sonra bir tane daha "...Seyit Hüseyin Efendi ruhuna..." Sonra bir tane daha... Sonra bana döndü ve: "İşte bunlar benim kardeşlerimin kabirleri. Ben seyyid soyundan geliyorum" dedi. Böylece öğrenmiş olduk ki, Muradiye Camii haziresinde, Osmanlı toplum yapısında adına "Nakibül Eşraf" denilen mübarek zatlar da medfun bulunmaktadır.

19- Nakib'ül Eşraf; Osmanlı protokol sıralamasında Hz. Peygamberin soyundan gelen seyyid (Hz. Hüseyin'den devam eden soyu) ve şeriflerin (Hz. Hasan'dan devam eden soyu) ayrı ve özel bir yeri vardı ve onlara özel bir ihtimam/titizlik gösterilirdi. Osmanlı protokolde onlara "nakib'ül-eşraf" adıyla yer vermişti. Tabii ki Edirne'de de.

20- Allah yazısı; hemen herkes bilir ki, gerek cami içlerinde gerekse cami girişlerinde (Edirne Eski Camii buna en güzel örnektir) Allah lafzı, sağ tarafa yazılır. Muradiye'de ise girişin solundadır. Bu tamamen Mevleviliğe ait bir gelenekten kaynaklanır; zira Mevleviler sol ayakları sabit (mühr-ü pa), sağ elleri soldaki kalplerinin üzerine semaya başlarlar. Bu durum ona işaret, göndermedir denilmektedir.

21- Hüve yazısı; yine Muradiye'de girişin solundaki 'Allah' lafzının az solunda nefis bir 'hüve' yazısı görülmektedir. Rivayet odur ki, sema sırasında Mevlevilerin 'hüve' yani 'hu' yani 'Allah' deyişlerinin delilidir.

22- Kûlah; yine dikkat edilirse Muradiye Camii'nin ana giriş kapısı (taç kapı=portal) üzerindeki taş süslemelerinin en üstünde Mevlevî kûlahı olan sikke şeklinde bir kilit taşı bulunmaktadır. Bu da Muradiye'nin Mevlevî Camii olduğunun bir başka delili olarak söylenir.

23- Çiniler; Sultan II. Murad'ın isteği üzerine caminin içi Bursa İznik'ten özel olarak imal edilen, prova-siz-tekrarsız (kupon türünden) çinilerle donatılmıştır. Bu çiniler, Dünya'da bir örneği daha olmayan ve sadece bir tek ve bir kez üretilen, paha biçilmez, emsalsiz çinilerdir. Ve Sultan Murad bunların bakımı için İznik'ten ehil bir usta getirtmiştir. Her birinin tek olması birliği ve vahdaniyeti temsil eder. Aynı zamanda vahdette kesreti.

24- Yazılar; bugün büyük bir bölümü siva/badana altında kalsa da, Muradiye'nin hat yazıları da emsalsiz güzelliktir.

25- Mihrab; Muradiye'nin mihrabı da tüm camilerden değişiktir; tümüyle İznik çinisinden ve turkuz renklidir, üç tarafta Bakara Suresi'nin son iki ayeti (Amener/Resulü) yazmaktadır.

26- Sema/semazen; sema Arapça gök, gökyüzü demektir aslında. Kadın adı olarak da kullanılır ülkemizde. Mevlevilikte ise dervişlerin ney ve kudüm eşliğinde kolları açarak dönmesine verilen addır ki, aslı müzik ve dönüşle kalbin rikkate getirilmesidir. Sema yapan dervişe ise semazen adı verilmektedir.

27- Süt Lüləsi; Muradiye Camiinin içinde, ibadethane kısmının ön sol bölümünde sema yapan dervişle-

rin sema sonrasında dinlenirken içmeleri için yapılmış iki lüleden birisi süt lülèsidir.

28- Bal Lüləsi; yine Muradiye Camiinin içinde, ibadethane kısmının ön sol bölümünde, sema yapan semazenlerin sema sonrası dinlenirken içmeleri için yapılmış iki lüleden diğeri bal şerbeti lülèsidir.

29- Post; Mevlevî Tekkesinde şeyhin oturduğu makam/yer/mekân.

30- Postnişanı; Mevlevilikte tekkenin seyhine, öncüsüne, önderine, posta oturan ulu kişiye verilen unvan, isim.

31- Ahmet Neşati Dede; (d.1623, Edirne - ö. 1674) Gelibolu Mevlevihanesi'nde Şeyhi Ağazâde Mehmet Efendi'nin dervishi olduğu, şeyhinin ölümünden sonra bir süre Konya'da bulunduğu. 1670'te Edirne Mevlevihanesi'nde Osman Dede'den bosalan şeyhlığe getirildiği, dört yıl kadar bu görevde kaldığı rivayet edilmektedir. 17nci yüzyılın usta şairi Neşati Dede'nin, büyük ölüde Nef'i ve Urfin'ın etkisinde kaldığı bilinmektedir. Kaside de yazmış olmakla birlikte, esas ününü gazelleriyle kazanmıştır. Kasidelerinde Nef'in etkisi görülür. Divan edebiyatının Sebki-Hindi tarzının öncülerindedir. Edirne Mevlevihanesi'nin hazinesinde girişte soldan ikinci mezar taşı ona aittir.

"Mersiye-i Kербela" isimli bir de mersiyesi vardır.

32- Recep Enis Dede; (Edirne, ö.1734) Edirneli sair, Mevlevî şeyhi. Kabri Muradiye Camii mihrabının tam ön kısmındadır. Elli iki sene hizmeti olan Recep Enis Dede, Mevlevî şeyhleri arasında en çok talebesi ve müntesibi, bağlıları olan bir zât olarak bilinir. Ahali-nden pek çok kimsede ona tâbi olduğu gibi, bes padişah, otuz iki vezir, pek çok müderris, devrinin meşhur âlimleri, devletin ileri gelenler ondan feyz aldığı, sohbetlerinden istifade ettiği söylenir. Gülşen yolunun meşhur şeyhi Hasan Sezâi Efendi ile dostlukları ve sohbetleri ömür boyu devam ettiği söylenir. Şair Recep Enis Dede, naatları ve Mevleviliği terennüm eden manzumeleri ile aşıkane ve hakimane gazelleri beğenilmiş, bazı beyitlerine bir çok nazireler yazılmıştır.

33- Şeyhülislam Musa Kazım Efendi; (d.Erzurum 1858- ö.Edirne 1920) Mason ve İttihat Terakkiî din adamı olarak bilinir İbrahim Hakkı Pasa, Mehmet Sait Pasa, Sait Halim Pasa, ve Talat Pasa kabinelelerinden dört kez şeyhülislamlık yapmıştır. I Dünya Savaşı'ndan sonra, on beş yıl kürek cezasına çarptırılmış, sürgündeyken Edirne'de vefat etmiştir. Muradiye Camii haziresinde gömüldür.

34- Gülbahar Hatun; Fatih Sultan Mehmed'in eşi, Sultan II.Beyazid'in annesidir.

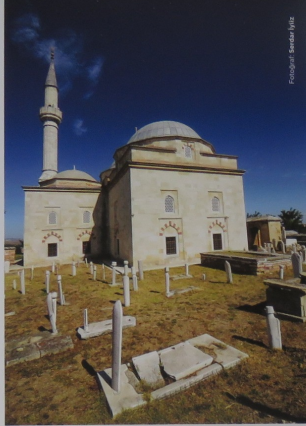
35- Gülbahar Hatun Mahallesi; Muradiye Camiinden batıya doğru bulunan mahalleye Sultan II.Beyazıt'ın annesi Gülbahar Hatun'un bazı hizmet ve katkıları nedeniyle bu isim verilmiştir.

36- Cuma Ovası; Muradiye Camii'nin yaklaşık bir kilometre kadar kuzey batısındaki ovaya tarih boyunca verilen isim. Elbette açık alanda topluca Cuma namazı kılındığı için bu adla isimlendirilmiştir.

37- Namazgâh Ovası; Cuma Ovasının bir diğer adıdır. Batıya, Avrupa'ya sefere çıkan Osmanlı ordusu, seferin başlangıcında tümüyle bu ovada bir Cuma günü toplanır; namazın edasından sonra helallesilir, kösler vurulur, gülbanklar çekilir. Artık sefere çıkmaktadır.

38- Sağkol-Ortakol-Solkol; peki sefere nereye gidelecektir? Ordunun Başkomutanı Sultanın (o ordunun başında değilse) veya Veziriazamın (bugünkü karşılığı başbakanın) kolunun gösterdiği yöne göre hareket edecektir ordu. Kol sağı gösteriyorsa Burgaz, Varna, Köstence'den Ukrayna'ya Kırım'a doğru, ortayı gösteriyorsa Haskovo, Filibe, Sofya, Belgrad, Viyana'ya doğru, solu gösteriyorsa Haskovo, Kircaali, Rodop Dağlarını aşip Gümülcine, Kaval, Selanik, Manastır, Belgrad,Viyana'ya doğru gidilecektir demektir.

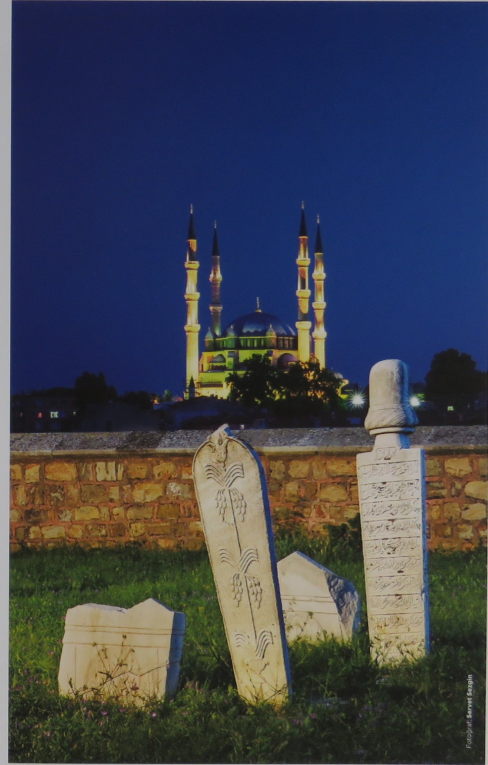
39- Allah Allah Sesleri; "Allah Allah, Celil-ü Cebbâr, Muin'ü's-Settâr, Hâlik'ül-leyli ve'n-nehâr, / lâyezâl, zül-Celâl, birdir Allah, O'nun birliğine, / Hâtem'ül-Enbiya, Peygamberimiz Cenâb-ı Ahmed- i Mahmûd-u Muhammed Mustafa (bu anda bütün efrad, elleri göğüslerinde olduğu halde eğilip salavât getirirler). Âl-i evlâd-ı resûl-i müctebâ, imdad-ı ruhaniyetine / Pirân, mürsidin, aşkın, kurragerin, vasîlin, hamele-i Kur'an, güzesteğân-ı ehli-ı iman, Ebu'l-feth ve'l meğazi Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri'nin ervaına ve avn-u inayetine / Bîlcümle âlem-i İslâm'in necât, saadet ve selâmetine / Devletimizin bekâ-u temadisine / Ordularımızın devam-ı muzafferiyetine / Pirler, erenler, üçler, yediler, kırkılar, göçenler demine, devrânına Hûûû diyelim. (Bu anda bütün takım davulları, zilleri şiddetle vurarak "Hû çekerler". Sonunda üç defa kôs vurmaya veya gülbankçının "Allah Allah" demesiyle dururlar) / Eli kan, kılınca kan. Sinesi üryan, çiğeri puryân / Meydan-ı şehâdetde Allah yoluna revân / Kahrımız, gazabımız düşmana ziyân / Adûdven korkmadık, korkmayız hiç bir zaman /

Fotoğraf: Serdar Ergin

Kur'an'da zafer vaad ediyor Hazret-i Yezdân / Uğrun açık olsun ey Serdar-ı Mücahid / Hüdâ, kılınca keskin eylesin, ömrünü gün gibi mezid / Fahr-i âlemi hoşnud ettin. Hak gaza-yı ekberin etsün mübarek ve sald..." okunusunun ardından "Allah Allah" sesleriyle, Sultan'ın veya Veziriazam'ın işaret ettiği yöne hareket edecektir.

40- Edirne'ye Gelmek Demek; şehirlere dinlenmesi bilenenlere, duymasını bilenenlere, el ayak çekilince, en çok geceleri konuşurlar. Muradiye Edirne'nin "geceleri konuşanlar"ın başında gelir örneğin. Muradiye'nin avlusundaysanız eğer, caminin içinde veya önünde sema eden iki yüz kadar semazenin ayak seslerini ve yürek atışlarını işitmişsiniz. Selimiye'nin kubbesinde hat yazarken gözüne kireç kaçan Hattat Hasan Çelebi'nin "âhhih" çekişindeki hicranı duymuşsanız iliklerinize dek, Cuma Ovası'nda huşu içinde namazını eda ettikten sonra gülbanklar çekilip de imanın sabâ makamında "Nasrûn minellahi vefethun garib" ayetini içli içli okuyuşuyla yüreğinizdir pir pir edip de sefere doğru siz de yola koyulmuşsanız, hemen söyleyelim: Siz Edirne'desinizdir! Yoksa mı? Yoksa siz Edirne'de yoksunuz, Edirne de sizde yoktur efendim, boşuna zahmet buyurmuşsunuz demektir ya da bu duyular, bu hissiyat ve Edirne'nin gece konuşmalarına muhatap olabilmek için yine bekleniyorsunuz demektir...

Fotoğraf: Serdar Ergin

Yalnızlık Koridoru

Sedat Sayın

Oturduğu sandalyede öyle dalmışken, dışarıda kopan anı bir kahkahanın sarımsıyla kalktı. Hızlı adımlarla dolabından taksir kağıtlarını alıp masanın başına geçti, oturdu. Aceleyle kaleme sarıldı. Beyninde çakan şimşekleri mi anlatacağı; yoksa az önceki düşüncesini gizemli odacıklarını mı serlevha edecekti, kestiremedi. "Yorgun bir dünyanın eşliğini geçiyor gibiydi". Kendi yorgunluğu ile onun yorgunluğu örtüşüyordu adeta. Bu kadar oluşuma, nasıl dayandığına hayret etti. Gözlerinin önüne gelen perdelerden yüreği burkuldu. Gözleri kısıldı. Başını ellerinin arasına aldı. Hani ormanların yamaclarından sızveren, fakat çağlayamayan, bir kaynak oluşturmamayan, su birikintilerinin aşağıya inmeden bir filizin kökünde yapışmış gibiydi yanaklarından aşağıya süzülen bir damla yaşı. Bir damla aktı. Gensini gelmedi. İçteki kaynaklarının üzerine çöreklenen taşları mı vardı yoksa?

Sonra dışarıdan bir kahkaha daha söküldü. Belki yağmurun bünyelerde oluşturduğu bir beslenme nin yansıması, belki de alışılmış zamanın gelmeye-

şine atılan acı bir kahkaha. Gözleri, camda duran yağmur taneciklerinin duruşuna ilişti. Sanki yapıp-çıkımlarıydı. Bazen en yarıdan kopan bir damlacık geçtiği yerleri de kendisine katıp büyüyerek ve ardında ince izler bırakarak aşağıya doğru süzülüyordu. Gözyaşlarıyla ayınlıştırdı bu yağmurları. Düzenliydiler. O hırçın sel sularının ne varsa alıp götürmesi ve ardında şekilsiz, biçimsiz bir görüntü bırakması gibi değildi. Bildik anlardaki yağmurlar gözlerinin önüne geldi. Derin bir "âh" çekti. O, dünyanın perdelerini kapattı aceleyle.

Dışarıdan yine bir kahkaha ve ardından tuhaf bağırışlar başladı. Bunu duyunca bakışlarını dışarıya yöneltti. Yüzü alabildiğine gerildi. Yumrukları sıkıldı. Camdan aşağıya doğru abandı. Yanlarında olsalar parçalayacak cinsten bir tavır aldı. Gülmelerine içerledi. Bir zamanlar cebine koyduğu aynasını çıkardı, ellerinin titrekliliğine aldırmadan kapağını zorla da olsa açtı, baktı. Kendini tanımadı. Aynıyı hohlayıp elinin yeni ile sildi. Bir daha baktı. Kendinden ürktü. Kendini yitireceğine dair bir inanç yaladı bütün ben-

Hikâye

Fotoğraf: Nevzat Yılmaz

liğini. Sonra dönüp arkasına baktı birisini arar gibi. Kimse yoktu. Elleriyi saçlarını düzeltti. Başını sağa sola salladı. Düzensiz elle kol hareketleri yapmaya başladı. Aynadaki kişinin kendisi olduğuna inan getirince, yüzünü eksitti camdan dışarı savurdu aynasını. Aşağıdan geçenler tuhaf bakışlarla baktılar. Ardından el kol hareketleri yapıp bir şeyler mırıldandırdılar aralarında. Sonra gözden kayboldular. Aynasının olası dağılan parçalarına, seçememiş de olsa, pencereden hüzünle baktı. Bunu niçin yaptığına bir anlam veremedi. Kendisine kızdı. Aynanın bir hatıra olduğunu hatırlayınca bir hüzün yaladı benliğini. Yerine oturup sızlandı. Yerinden kalkıp arkalarından gür ve gümrah sözcükler savurdu. Sesi rüzgarın uğultusuyla karışıp beton binaların arasına yitti. Sevincinin yayıp bir sevinç, o anlık anlatılan bir olaydan kaynaklandığını düşündü. Sevinci mutluluğu ile de başkalarının gözünün içine sokarcasına mı belli etmeliydi? Bu iki kelime takıldı diline. Yineledi bu kelimeleri bıkmandan. Ardından başka gizemli kelimeler izledi. Bu betonarme binalar arasında bu kelimelerin çağırıştığı dünyadan eser bile yoktu. "Bir şeylerin eksikliğinden kurudu bu insanlığın içi" dedi, yarım ağızla. Sonra yüksek sesle "Âh insanlık, seni sana karşı savunmak ne güç! Seni sana anlatmak ne belalı uğraş!" sözlerini söyleyip ardından ağzında bir şeyler daha geveledi. Sevinçlerdeki yapaylığı, basitliği, suni gülen gözlerden insanın kalbine akan acıları unledi.

Rüzgârın etkisiyle açılan camdan ürktü. Masadaki bütün kağıtlar odaya dağıldı. Bunu bir ihtar olarak düşündü. Söylene söylene yerinden kalkıp kağıtları topladı. Diline bir şarkının hüzünlü kelimeleri takılıverdi. Sonra kendini yargıladı. Bu gününün bir öncekine nazaran eksik, sönük geçmesine, yenilmişliğine hüzünlendi. Kendisiyle bir süre didişti.

Sandalyenin üzerine çıkıp camı hızla kapattı. Bunu neden böyle yaptığını bir anlam veremedi. Zaten bütün hareketleri kendisine rağmen oluşuyordu. Sanki kendisinin dışındaki dünyalara perde çekmişti. Arkasını döner dönmek cam yine açıldı, gürültüyle. Goğuş kafesi bir körük gibi kalktı, indi. Eliyle kaviser çizerek bir şeyler mırıldandı. Yerine oturdu. Sırtını yalayan soğuğa aldırış bile etmeden derginin yapraklarını karıştırmaya başladı. Gözleri bir yerde donup kaldı. ardından yaprakları hızla çevirdi. Dergiyi bırakıp kitabı aldı. Onun da birkaç sayfasını

çevirip masanın kenarına isteksizce attı. Hiçbir işin üzerine kendini tam veremeyişine içerledi. Sonra defterine bir şeyler karaladı. Soğuk iyice şiddetlenince kalktı, usulca camı kapattı.

Başının ağrısına aldırmadı bile. Gözleri bitimsiz bir rüyanın efsunlu odalarında dolayışor gibiydi. Kağıdın bir kösesine anlamsız şekiller çiziktirdi, sonra kahve falına bakar gibi kağıdı evirdi çevirdi. Yorumlamaya başladı. Çizdiklerinde çocukluğunun o tanimsiz güzellikteki altın sayfalarına geçti. Sanki yanında birisine anlatıyormuş gibi yaptı: Bak! Bu ortada duran yuvarlak, Sarıgül. Etrafındaki şu yukarıya doğru uzanan çizgiler de ağaçlar. Çocukluğumun geçtiği yerler. Dibinin çamurla, kenarlarının sazlıklarla, çalılıklarının yılanlarla dolu olmasına aldırış etmeden yüzerdik. Yüzdüğümüz yer hep aynı yöndü. Bizim neseli gürlütümüzden mi; yoksa korktuklarından mıdır nedir sokulamazları bizim yüzdüğümüz yerlere. Yani başımızdaki büyük denizin uzantısı bizi bekliyordu. Burada kazanacağımız tecrübeler ilerde bizi mahcup etmeyecekti. Bu gibi yerlerde tecrübe kazanmayıp üzme gidenlerin feci akıbetlerini duyarak büyüdük. Askerden yeni gelen bir gencin o denizde boğulmasını yanıkları hâlâ bir sızı olarak yaşar çimizde. Bütün köy halkı sabaha dek aramışları cesedi. Ancak öyle sonlarına doğru ceset kıyısı vurunca bulabildiler. Annelerimiz burada yüzmeyiz bile rıza göstermezlerdi. Çocukluk hevesi, dinlemezdik ki! Engin bir denizde yüzmeyen sevdasından bizi kim vazgeçirebilirli?

Sonra elini kağıdın üzerinde gezdirdi. Derin bir soluk aldı. Soluğunu tuttu. Sanki bütün acılar üzerine yüklenmişti. Sonra titrete titrete devam etti. Birkaç noktayı göstererek: Bak! Bu da benim. Su geniş dairenin içindeki. Etrafındaki daire de bir çöl sanki. Zaten kendimi hep çöle düşmüş bir yağmur tanesi olarak tanımlardım. Özum pınarları bir ullaşa -her ne kadar bir kısım kırık toprakın derinliklerine sızsa da- oradan denizlere, okyanuslara ulaşıcağım. Eğer orada mutlu olamazsam tekrar yağmur tanesi olarak doğduğum topraklara döneceğim.

Ardından uzan, engelbeli çizgileri baktı, "iyi görünüyor" dedi. Kabark sekillere bakıp heyecanlan kendisinin o olduğuna dair inancını yineledi. Kağıdı eline aldı, buruşturdu. Camı açıp hismala fırlattı. Yerine oturdu ve masanın üzerine yığıldı, kaldı.

Araştırma

Beş Yüz Yıllık Geleneğimiz; “Helva Sohbetleri”

Murat Özden Uluc

Helva sohbetleri, eski zamanlardaki kişi toplantıları hakkında kullanılan bir terimdir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında sarayın ve kişi mevsiminin başlıca eğlencesi olan helva sohbetlerinde Padişah, devletin ileri gelenleri, hatta vezirlerden, diğer zenginlerden ve orta halli olanlardan, sanat sahibi olanlardan ve sonraları halktan herkes kendi çevresinde imkânları ölçüsünde atalarından gördükleri adetler gereği toplanırlardı. Kiş mevsimindeki bu toplantılarda meyve ve diğer ikram edilecek yiyeceklerin yetersizliği nedeniyle helvanın değişik çeşitleri yapılır ve bir sohbet ortamında misafirlere sunulurdu. Edirne'nin Osmanlı Devletinin başkenti olmasıyla köklü devlet yaşantısında başlayan bu geleneği tüm padişahlar sürdürmüşlerdir; İstanbul'un başkent olmasıyla bu gelenek İstanbul saraylarına taşınmıştır. Ama aslını koruma açısından halk arasında vücut bulma geleneği Edirne konaklarında ve evlerinde yapılan geleneklerde sürdürülmüştür.

Bu toplantılara şairler, edipler, nükte ustaları, mevkibegüler (hikâye anlatıcıları), güzel sesli hanendeler, mahir sazendeler bilhassa davet edilirdi. Sohbetin samimi bir ortamda, düzyeli ve neşeli geçmesi temel esastır. Helva “Tatlı yiyelim tatlı konuşalım” desturu ile hareket edilerek helva sunulması sohbetin taçlandırılmasıdır. Muhasipzade Celal, Eski Osmanlı yaşayışlarını anlatırken “Vükelanın (vekillerin, nazırların, banların) helva sohbetleri pek küfteli ve tantanalı olurdu” demiştir. Saray ve çevresinin düzenlediği helva

sohbetleri biraz resmi havada geçerken, halk arasında yapılan helva sohbetleri alabildiğine samimi ve neşeli geçerdi. Bu sohbetlerde helva itina ile hazırlanır, gecenin sonunda ikram edilirdi. Sohbetten ayrılan konuklara giderken “dış kirası” adı altında ayrıca helva verilir. Genelde erkekler arası olan bu eğlencede, kadınlar da başka konaklarda veya evlerde toplanır onlar da kendi aralarında eğlenirlerdi.

Helva sohbetleri ile ilgili en genel bilgilere saray yaşantısını anlatan minyatürlerde, çeşitli Osmanlı tarihçilerin anlatımlarında rastlamaktaız. Edirne’de yapılanlara ise 1900’lü yıllardaki yapılaş şekilleriyle Rahmetli Hafız Rakım Ertür’ün anıları vasıtasıyla ulaşabilmekteyiz. Bir Edirne sevdalısı olan Dr. Rıfat Kazancıgil, başta Hafız Rakım Ertür olmak üzere, Ekrem Demiray, Arif Dağdeviren ve Avukat Cevdet Beyden bizzat dinleyerek not almış ve bu anıları, yaşantıları Edirne helva sohbetleri ve kiş gecesi eğlenceleri adlı kitabında toplayarak yayınlamıştır.

Bir tür sosyalleşme ve kültür etkileşimi görevi yapan ve beş yüz yıllık geleneğimiz olan helva sohbetleri özellikle Osmanlı’nın son dönemlerinde yaşanan Balkan Savaşları, Balkanlardaki göçler, Birinci Dünya Savaşı, İstiklal Savaşı ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşındaki acılar ve yokluklar yüzünden nerdeyse unutulmaya başlamış, yapıldığı zamanlarda da bazı değişikliklere uğramıştır. Edirne’de uzun bir aradan sonra unutulmaya başlayan gelenek gerek resmi kurumlar, gerekse sivil toplum platformları tarafından düzenlenerek tekrar yaşatılmaya başlanmış ve helva sohbetleri geleneği halk tarafından tekrar ilgi görmüştür.

Helva sohbetlerinde konuklara kahve, Osmanlı şerbetleri ve helva ikramı esastır. Bazı sohbetlerde ev sahibinin mali gücüne göre yemek de ikram edilir. Gece boyunca hikâye, anı, fıkralar anlatılır, şarkılar, türküler söylenir, maniler okunur. Gecenin en eğlenceli tarafı ise oynanan çeşitli oyunlardır.

Oyunlar arasında Fincan Oyunu, Yüzük Oyunu, Kürsü (Sandalye) Kapmaca, Kâtiplik Kıyafeti Oyunu, Buğday Oyunu, Arışna Oyunu ve benzeri oyunlar vardı. Oyunlardan bazıları zekâ oyunları idi ve çok zordu. Oyunlarda galiblere çeşitli fazladan ikramlar yapılırken mağluplara çeşitli cezalar verirdi. Bu cezalar genellikle bir maharet sergileme şeklindeydi. Bir maharet sergileme sırasında bazı sohbetlerde mağlup olanın yüzüne kömür karası çalınırdı. Bundan amaç bir dahaki sefere hazırlıklı gelip bir hüner sergilemesi yönünde bir uyarı verilmesiydi. Helva sohbetlerinin sonunda bir sonraki helva sohbetini yapacak kişinin belirlenmesiyle son helva tabağı onun kucağına bırakılırdı.

Helva sohbetleri toplanma şekline göre ikiye ayrılırdı. Sıra toplantısı denen sohbette ev sahibi her şeyi karşılardı, katılanlar arasında sırayla devam ederdi. İrfana (arifane, örfane) toplantılarında ise gecenin masrafları katılanlar arasında pay edilirdi. Yalnız ev sahibi ve hizmet edenlerden para alınmazdı. Hanımların kiş eğlencelerine ise genelde manilerle atışma ve def eşliğinde söylenen türküler renk katardı.

Sohbetlerde yapılan helvalar çok çeşitliydi. En çok yapılan sütlü tereyağlı irmik helvasıydı. Bunun dışında Helva-yı Asude (dinclik ve kuvvetlilik helvası), Helva-yı Hakani (hakan helvası), Helva-yı Billuriye, Helva-yı Efruse (ün helvası), taze peynir helvası, Helva-yı Reşidiye, Helva-yı Sabuni, Muluki Gaziler Helvası, Gaziler Helvası, Helva-yı Mesuniye, Sükkeri Haşlama (şeker helvası) Pırınç Helvası, Helva-yı Güllübiye, Helva-yı İskaiye, Lebi Dilber Helvası ve Özbek Helvası başlıca olanlardır. Ayrıca Osmanlı mutfağının başlıca tatlısı olan bu helvaların birleşimleri sayesinde yüze yakın helva çeşidi yapılmaktaydı. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver’in “Her şey biter, Edirne bitmez” sözünden hareketle helva sohbetlerimizde, Edirne’imizde sonsuza kadar yaşasın ve varolsun.

Lalapaşa Dolmenleri

Prof.Dr. Engin Bektaş

Yerleşim izleri, kaleler, tapınaklar ve dolmenler Trakya'nın tarihsel mirasının en gözde örnekleridir. Her biri farklı bir değer olan bu buluntular arasında dolmenlerin çok ayrıcalıklı bir yeri vardır. Dolmenler tüm Türkiye sınırları içinde olduğu kadar Balkanlar'da da farklı ve sınırlı bir alan içinde yer alırlar. Tüm farklılıklarıyla da göz dolduran bir tarihi miras olarak bu farklılıklarını tümüyle ortaya koyarlar.

Lalapaşa Edirne'nin olduğu kadar, tüm Trakya'nın da tarihsel mirasıyla en önemli ilçelerinden biridir. Özellikle Erken dönemlere tanıklık eden bu miras binlerce yılın izlerini taşımaktadır. Yerleşim izleri, kaleler, tapınaklar ve dolmenler Lalapaşa'nın tarihsel mirasının en gözde örnekleridir. Her biri farklı bir değer olan bu buluntular arasında dolmenlerin çok ayrıcalıklı bir yeri vardır.

Lalapaşa bir dolmen beldesidir. Hemen hemen tüm arazisinde ve her köyünde bir veya birkaç dolmeni bulmak mümkündür. Bu gün mevcut olanlar dışında yok olanları da hesaba katarsak, Lalapaşa'nın dolmenlerinin ne kadar çok olduğunu düşünmek mümkün değildir.

Türkiye tarihi anıtlarıyla eşsiz bir ülkedir. Ama dolmenleri hesaba katarsak, bu noktada Lalapaşa'nın tüm Türkiye'de rakibi olacak belde adeta yok gibidir. Çünkü Türkiye sınırları içinde dolmenlere pek rastlanmaz. Dolmen olarak adlandırılan birçok oluşumun da esasında dolmen ile ilgisi yok gibidir.

Dolmenleri nin sayısı ve özellikleri itibarıyla Lalapaşa'nın Türkiye sınırları içindeki tek rakibi de sadece Kocaz ilçesidir. Diğer dolmeni olan yerlerdeki dolmenler de esasında seyrektr. Bu yerler arasında da Kırklareli Merkez İlçe, Demirköy ve Süloğlu'nu saymak gerekir.

BU alanlar dışında Türkiye sınırları içinde Adıyaman ve Maraş çevrelerinde bazı dolmen denebilecek örnekler rastlamak mümkündür. Bunlar dışındaki bazı örneklerde esasında tartışmalı şeyler olmayı sürdürecektir. Türkiye sınırları dışında Avrupa'da çok ama çok dolmene rastlamak mümkündür. Bu dolmenler buldukları yörelerin ve buldukları ülkelerin övünç kaynağı olarak ön plana çıkan eserleridir.

Peki, nerelerdedir bu dolmenler? Portekiz, İspanya, Fransa, Korsika, İrlanda, İngiltere, İskoçya, İsviçre, Belçika, Hollanda, Almanya, Danimarka, İsveç ile İtalya ve Polonya ile birlikte özellikle Abhazya'da yoğunlaşarak Kafkaslar'da ve Balkanlar'da yer alır bu dolmenler. Bizim 'Trakya Dolmenleri' dediğimiz dolmenlerimiz de Bulgaristan ve Yunanistan'da bulunurlar ile bir bütün teşkil ederek yer alırlar bu geniş coğrafya içinde.

Esasında 'Trakya Dolmenleri' kapsamında yer alır Lalapaşa'nın örnekleri de. Tüm özellikleriyle bir bütün teşkil eder Bulgaristan ve Yunanistan örnekleriyle birlikte Trakya'mızınkiler de. Tipolojileri de, konumlandırılmaları da, işlevleri de hep ayndır diğer Trakya Dolmenleriyle. Yapanların aynı kültürel kimliğe sahip olduğu aşikârdır her özellikleriyle. Peki, dolmen nedir derseni? Anlatılmı kısaca ne olduğunu yerli gelmişken, sessizce. Dolmen esasında Beton dilinde taş masa anlamına gelen bir sözcükten türemiştir. Uzun bir zamandan beri de böyle kullanılmaktadır bilimsel çevrelere dâhil olanların lügatçesinde. Tabiki insanımızın bu yabancı sözcüğe karşı türettiği sözcükler de yer tutmuştur yüzyıllardan beri halkın belleginde. Bunlar çok güzel sözcüklerdir, onların anlam ve işlevini bilenler için de. Trakya insanı 'Kapaklıtaş'

demeyi, 'Deliklitaş' demeyi, 'Perikızı Evi' demeyi çok sevmiştir dolmenlerine. Abhazya'da 'Çüce Evleri' anlamına gelen bir sözcükle temsil edilen dolmenler ile belirli bir akrabalık bağları vardır bizim 'Perikızı Evi' dediğimiz dolmenlerimizin de. Dolmenler büyük taş bloklarla yapılan anıtlardır. Değişik tipleri varsa da hepsi için değişmeyen bir ilkedir bu yapıım tekniği de.

Tek odalı tipi vardır. İki odalı tipi vardır. Ama dolmenlerin hepsi yapılmıştır her yerde iri taş bloklarla içinde yer aldığı coğrafya ve peyzaja en uygun biçimde. Hep de içinde yer aldığı peyzaj ile uyum içindedirler, yapıcılarının manevi âlemlerinde şekillendirdikleri ve tahayyül ettikleri nedenlerle.

Yapımı hiç de kolay değildir dolmenin, yapımında kullanılan çok ağır taş bloklar nedeniyle. Çok büyük ustalık ve beceri istediği bellidir yapımının her halükarda fark edildiğince.

Temel olarak yanlara konulan büyük taş bloklarla örten bir kapak taşı ile şekillenmiş basit bir yapıdır bazıları için belki de. Ama onlar da keşfettikçe dolmenleri, şaşıracaktır dolmenleri yapanların teknik becerisine.

Esasında dolmenlerin üstünün bir toprak tepeyle örtülü olduğu bilinen bir gerçekdir, bilinenlerince. Bilmenyenlerin de bu durumu anlaması zor değildir, bir dolmenin yanına geldiğinde. Her şey ortadadır, dikkatle bakan bir göz için her şekilde.

Dolmenlerin mezar olup olmadığı tartışıla gelmiştir yıllar ve yıllar boyu. Ama belirlenim yeri gelmişken yine de, geçerlilik bulmadığını bu durumun da her dolmende. Dolmenlerin derin bir dini anlamı ve gizemleri olduğu bilinmekteydi uzak geçmişte. Simdilerde biz de anlıyoruz bunları kendiliğince. Yeri geldiğince dolmenler gizemlerini ifşa ediyor sessizce. Bizde onları tanıyoruz böylece. Dolmenler daha bir karşılaşıyor bu gizemleri çözdükçe.

Ölüm ayinleriyle yakın ilişkileri olduğu bir hakikat olsa da, doğumları da müjdeleyen anıtlar olarak dolmenler keşfedilecek farklı özellikleriyle sizi karşılayacaktır, her mevsimde. Gündönümlerinde yenilenirken evren, bu değişimleri tanık olmak mümkündür dolmenlerin çevresinde.

Etkinlik

Edirne'de Rüyâ Gibi Buluşma; Akademi Rumeli

Ercan Yılmaz

'Göğsünde aşkı bir kurşun gibi taşıyan' herkes Üsküplü şair Yahya Kemal'in şu mısralarını sık sık tekrarlardı: 'Kalbimde bir hayalî kalıp kaybolan şehir/Ayrılmamın bıraktığı hicrân derindedir.' Bu hicrân, Rumeli coğrafyasının hayâl şehirlerinden gelen öğrencilerle teselliye ve umuda döndü, barekallah gülbangi çektiğim şehirlerden birinde; Edirne'de.

Akademi Rumeli programıyla Yüsfistan oldu Edirne; rüyâ kasrı oldu. 'Gökte yapılmış da yere indirilmiş' bu Osmanlı pâyitahtında yeniden yazıldı kalpler.

Edirne Valiliği'nin T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın desteğiyle organize ettiği Akademi Rumeli programı, 2-10 Eylül tarihlerinde 8 Balkan ülkesinden 200'e yakın Türk öğrenciyi Edirne'de 30 sanatçıyla buluşturdu. Edebiyat, Düşünce, Güzel Sanatlar, Tiyatro ve Sinema-TV olmak üzere beş atölyede bir hafta boyunca her biri alanlarında söz sahibi yazar, şair, çizer, fikir adamı, sinemacı, yönetmen, ressam, fotoğrafçı ve tiyatrocuya bir araya gelen öğrenciler program

sonunda İstanbul ve Çanakkale'yi gezme fırsatı da buldular.

Bulgaristan, Gagauz Yeri, Kırım, Kosova, Makedonya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye'den katılan öğrenciler, Türkçenin ses bayrağının kıyamete dek dalgalanacağını sözünü verdiler adeta. Kadim medeniyetimizin esrarını keşfetme yolunda kapı aralamak bakımından önemli bir adım olan Akademi Rumeli programı, daha ziyade bir Balkan devleti olarak kabul edilen Osmanlı'nın rayihalarını günümüze taşıması bakımından da bir hayli manidardı.

Edirne'de Üç Şerefeli Camii'nde saflar arasına çıkerek konularak kılınan namazları öğrendi öğrenciler; Selimiye'nin o bir medeniyetin hülâsası gibi duran zarafetini, Meric'in hangi dertle aktığını, Eski Cami'de Hacı Bayram-ı Veli kürsüsüne bırakılmış gülü, Darü'l Hadis Camii'nin duvarlarına sinmiş mübarek sözleri, Eski Saray'ın hüzünü, Muradiye Camii'nde tennure giymiş ağaçları, Neşâti Baba'nın 'Şevkiz ki dem-i bülbül-î şeydâda nihâniz/Hünuz ki dil-i gonca-ı hamradâ nihâniz' beytinin esrarını, Hasan Sezai Gülşenî hazretlerinin 'Nedir bu katrelerde bahr-i umman olduğun cânâ/Nedir bu zerrelerde şems-i tâbân olduğun cânâ' beytinin gönle sürür bağışlayan nefesini, şehrin sokaklarını bir dantel gibi süsleyen evlerin ondukteki gülleri, gönülleri bağlayan köprüleri... Vaktiyle satılmış camilerin derin kederini, öksüz kalmış minarelerin hasetrini, Balkan savaşlarının acı hatirasını biraz olsun hafifletti Akademi Rumeli'nin ilik rûzgârı.

Akademi Rumeli bir rüyaydı; daha görülmeden tabir olunan bir rüyâ. Kapanış konuşmasında bir öğrencinin 'Biz birbirimizi tanıymıyormusuz; burada tanış olduk.' cümlesi programı, en güzel şekilde özetledi. Türkiye, 'misafirlikte unuttulan çocuklarına' sahip çıkıyordu. Yeni düşler kuruldu, kapılar kalplere mühürlendi, ağılaşıldı, hâlleşildi... Gaspralı İsmail geldi, göz yaşlarını sildi, Kinalı köyündeki camiden ezan sesi duyuldu, Prizren'den sen verdi Süzi Celebi, Üsküp'teki Rifai tekkesinden genci güllerin tesbih sesi işitildi, Gümülcine'den bir öğrencinin havalanıp Selimiye'nin havuzunda serinledi, İ. Murad'ın duasını fısıldadı rûzgâr, Kircaali türküleri karıştı güz seslerine, 'Rakofca kırılının

hür havası'na büründü her yer... Edirne, Türkçeyi sırmalandı, Türkçeyi sırlandı; anamızın ak sütü kadar helâl Türkçeyle... Akademi Rumeli'de Ahmet Turan Alkan, Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Mehmet Seker, Hasan Çolak, Dr. Metin Eriş, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Hatıplı, Prof. Dr. M. Hüseyin Su-başı, İsmet Yedikardes, Kamber Kamber, Osman Suroğlu, Nevzat Yıldırım, Serdar Yiğiz, Süeda Çil, Fulden Akyürek, Seçkin Bayramoğlu, Sedat Bora Seçkin, Benu Yıldırım, Cihat Zafer, Şoray Uzun, Berat Yenilmez, Ahmet Gemici, Aybars Bora Kahyaoglu, Zafer Karatay, Ercan Yılmaz, Mukadder Gemici, Mehmet Nuri Yardım, Sedat Sayın, Fahri Tuna, İhsan Deniz, Doç. Dr. Rıdvan Çanım çeşitli atölyelerde öğrencilerle birlikte oldu. Akşamları film ve belgesel gösterimleri, söyleşiler ve imza programlarıyla renklenen program sunuculuğunu Cihat Zafer'in yaptığı ve gözyaşlarının sel olup aktığı bir kapanış töreniyle sona erdi. Törenün sonra Yahya Kemal'in 'Çok sürse ayrılık aradan geçse çok sene/Biz sende olmasak bile sen bizdesin gene' mısraları dolayıyordu dillerde. Değil mi ki Anadolu'nun bir Leylâ'sı vardı; Rumeli.

'İnsanın bu dünyadaki vazifesi, dünyayı güzelleştirmektir.' hadis-i şerifinin farkında olan ve Osmanlı'nın Rumeli macerasını 'Kalb-i selimle fethetti, aklı selimle şehirler kurdu, zevki selimle o şehirleri müzeyyen kıldı.' özetleyen Edirne valisi Hasan Duruer ile birlikte onun Balkan dansmanı olan, Rumeli coğrafyasında yaptığı çalışmalarını günülleri fetheden ve aynı zamanda projenin müellifi Fahri Tuna'ya ve ekibine estetik medeniyetimizin temellük edilmesine yapmış oldukları katkılar dolayısıyla ne kadar teşekkür etsek az.

Akademi Rumeli Katılımcılarından...

Süleyman Halit (Üsküp/Makedonya):

"Unutulmuş, ama hiç solmayacak bir kardeşliğin oysuydu Akademi Rumeli bizim için. Aynı medeniyetin yetim çocuklarının buluştuğu kardeşlik eksenini. Yer aldığımız butun etkinlikler bir şeyler kazandırdı herkese, ve yapılanlar tekrar gösterdi ki, halis niyet yolda kalmaz..."

Canan Özer (Prizren/Kosova):

"Akademi Rumeli'de sekiz ülkenin kültür-sanat meseleleri; yuvarlak masalar etrafında toplandı, fikir alışverişi yapıldı. Ustalarından hedeflerine gidin

yolun en doğru tarifini aldı. Dostluklarını, odalarını, sohbetlerini paylaştı. Bu kadar kısa süre içerisinde kalbime bu kadar kalbe ait sevginin sığabileceğini tahmin edemedim."

Ayşe Akiyeva (Kırım):

"Rumeli Akademisi - bize bir ev gibi oldu. Sekiz ülkeden gelen 150'den fazla insan için ev. Öğretmenler, öğrenciler büyük bir aile haline gelmişti. Aileden ayrılmak çok zor, evet... Ama biz öğretmenler tarafından bizimle paylaşılan çok değerli bilgiler ile gittik. Yeni arkadaşlara peyda olan bir aşk ile gittik.

Kalplerimizde İstanbul ve Edirne camilerden zevk tutarak gittik... Endi yine bu insanlar ile bir yerde görüşmek için Allaha dua yapıyorum."

Serpil İp (Köstence/Romanya):

"Gençler için, bizim için, Akademi Rumeli çok önemli, çünkü yeteneklerimizi tanıtmak için savaşan bir projeydi. Aynı zamanda, aynı ülkelerden gelen gençlerin kurdukları ilişkileri destekledi. Yedi ülkeden arkadaşlarımız oldu, gidince arayabileceğim. Yeniden görüşmek dileklerimizle."

Onur Efe (Edirne/Türkiye):

"Akademi Rumeli'de on günde bir çok etkinlik yaptık. Yeri geldi hikaye yazdık, nice yazarlarla buluştuk, yeri geldi türkü söyledik, yeri geldi sinemaya gittik, yeri geldi hep birlikte halay ceptik, yeri geldi çok güldük, yeri geldi çok ağladık... Bu projenin bana kazandırdığı en büyük şey uzaktaki kardeşlerime kavuşmamdır. Şimdiden hepsini çok özleyorum."

Alperen Hacıbrahim (Gümüşine/Yunanistan):

"Tadı damağımızda kalan bir corba. En yakın zamanda ana yemek ve tatlıya geçmeyi bekleyen 150 soydaş. Ben böyle derim!"

Ebru Iuruc (Köstence/Romanya):

"Akademi Rumeli benim için yeni arkadaşlar ve yeni insanlar tanımak adına çok büyük bir fırsat oldu. Hocalarımızdan aldığımız bilgilerin gelecekte çok faydalı olacıklarına inanıyorum. Çok şanslıyız. Akademi Rumeli'ye katılan öğrencilerle kurduğumuz kardeşlik bağları ise kazandığım birer mücevherdir benim için."

Onur Canhaş (Prizren/Kosova):

"Çok şey yazılıp çizildi Akademi Rumeli ile ilgili, fakat benim en çok ilğimi çeken cümle (Sedat Sayın'ın cümlesi) su oldu; 'Yarımdık, simdi tam olduk!' Evet Akademi Rumeli'yi çok farklı şekillerde betimleyebiliriz. Ama en net anlatan cümle bu olsa gerek..."

Latif Fatme (Burgaz/Bulgaristan):

"Her şey cooookkkk güzeldi; yeni arkadaşlar edindik, bilgiler edindik, unlu sanatçıları tanıştık, her ayrı ülkeden arkadaşlarımız oldu ama en iyisi Yunanistan'da gerçekten bir teyzem (Sevkan Tahsinoglu) oldu derim."

Orhan Raif (Silistre/Bulgaristan):

"Akademi Rumeli'de dünyayı başka gözlen gördüm... Orda okada büyük TÜRK BİRLİĞİ gördüm ki, hala hepsinin bir rüya olduğunu sanıyorum..."

Sinem Meçmet (Gümüşine/Yunanistan):

"Her ülkeden bir kardeşimiz oldu, gidince cekinmeden arayabileceğimiz."

Emine Sedatova (Eskicuma / Bulgaristan):

"Benim için Akademi Rumeli bir akraba, aile birlesimi toplantısı gibiydi. Bir puzzle'nin tüm parçalarının birleşmesiydii."

Özlem Tefkova (Şumnu/Bulgaristan):

"Akademi Rumeli öyle bir programdı ki, herkese ondan bahsetmek ve "Ben de ordaydım." demek geliyor içimden... Bulgaristan "Merhabal!" dedi Makedonya'ya, Romanya'ya, Yunanistan'a, Kosova'ya, Kırım'a, Gagauzya'ya ve Türkiye'ye... Onlar da "Merhabal!" dedi ona..."

Deneme

“Gidecen...
Edirne'ye.”
Geldim.

Fotoğraf: Mustafa Arslan

Dr. Güllü Karanfil (Gagauz Yeri / Moldova)

Çişkin ve tutnuk bir hava vardı, ben Edirneye gelirken. Ama otobüs bir hafiflikle gidiyordu, sanki benim hasretime, duygularıma eşlik ediyor, beni ilk defa gittiğim yere daha tez ulaştırmaya çalışıyordu. Peñeresinden akan yağmur damnaları beni eski vakitlere götürdü, duygulandırdı.

Edirne... Edirne... Edirne... kelimesi kafamda dön-dönüyordu. Aklıma çocukluğum geldi. Uzak bir yere gideceğimi birine anlatırken ve dinleyen inanmazdı ise “Gidecen... Edirne'ye” derti. Bu taşlaşmış bir deyim bana ancak hiç bir yere gidemeyeceğimi söylerdi. O vakitler Türkiye'de Edirne'nin bir yer adı olduğunu yada Edirne'nin Türkiye'de bulunduğunu nereden bilemişim, ben, Sovyetler Birliği'nin sıkı perdeleri arkasında yaşayan, “Türkler barbardır” diye okullarda öğretilen küçük bir kız çocuğu. Edirne lafı benim için salt “hiç bireri gidemeyecen” maanasındaydı.

Taa sora, “demir perde” dağıldıktan sonra 18 yaşlarımda, çocukken sık sık işittiğim Edirne lafını Türkiye haritasında buldum. Ta o zamanlar düşünürdüm, acaba neçin Edirne Gagauzlar için pek zor gidilecek bir yermiş. Acaba neden böyle deniyor bizde. Haritaya baktığımda bile çok uzak görünüyordu bana o zamannar Edirne... ama bünün pek yaklaştım, ve Edirne'deyim...

Edirne Türkiyenin son noktası: Bulgaristan ve Yunanistan sınırında oturuyor, her halde ona göre azametli, düzgün Ankara'dan sora Edirne bana, Gagauz köyünde büyüyen birine, Balkan kasabası gibi göründü. Toprağı da havası da, insanı da bir başkaydı. Memleket kokuyordu buralar. Türklük kadar eski tarihi var bu şehrin. Sokakların bazıları buran-buran tarih kokuyor, ve benim ruhumu oşşayarak, “evine hoş geldin, evine hoş geldin!” Eski binalarının, yıkudan uyanmamış ağaçların fışıltsını hissediyordum. Her taraf bu topraklarda ne zamansa 200-300 yıl geri benim de dedelerimin gezdiği anlatıyordu. Dar sokaklar, tokatlar, evler, insan yüzleri, meyhaneler...

Dilci olduğum için arada-sırada sokakta insanların konuşmalarına kulak misafiri olmağa çalışıyordum ve “aaa, bunlar Valkanes ağzında, yani benim köylülerim gibi konuşuyorlar” derken bir o kadar da mutlu oluyordum. Meğer kulak misafiri olduğum kişiler Bulgaristan göçmeni imis.

Sevdim seni Edirne! Allah'a şükürler olsun ki küçüklüğümde duyduğum, beni üzen bu Edirne kelimesi güzel, dedelerim kadar eski bir şehirmiş, ve 40 yaşımıdayken bu şehri bana da ziyaret etmek kismet oldu, şükürler olsun!

Havsa'da Gece Kalmak Ya da Gecede "Havsa" Kalmak...

Araştırma

Yrd.Doç.Dr. Mustafa Hatipler

*"Kentlerle ilişkimiz rüyalarla olduğu gibidir.
haydi edilebilen her şey aynı zamanda düşlenebilir,
oysa en beklenmedik rüyalar bile bir arzu,
ya da arzunun tersi bir korkuyu gizleyen resimli birer bilmecedir.
Kentleri de rüyalar gibi arzular ya da korkular kurar;
söylediklerinin ana hattı gizli,
kuralları saçma,
verdiği umutlar aldatıcı,
her şey başka bir şeyi gizliyor olsa da."*

Italo Calvino/"Görünmez Kentler"

Kent bilimcileri çok iyi bilir ki; çokça şehirler toplar insanları, medeniyetleri kurar, seyrek de olsa insanların kurduğu şehirler de olur... 1356 yılında Osmanlı döneminde fethedilince, işte bu ikinci sınıfa giren, Fatih Sultan Mehmed'in Sadrazamı Mahmut Paşa'nın has toprakları üzerinde kurulmuş bir yerleşim yeridir Havsa(!). Adına "Niki" yerine "Hosa" demiş Osmanlı, Havsa'nın... Rumlar, Murat Hüdavendigâr'ın ikamet ve din

serbestisi ile ilgili fermanlarına aldırılmamış ve burayı terk ederek İstanbul ve Selanik taraflarına göç etmişlerdir. Havsa'nın üç mahallesine (Hacı İsa, Hacı Gaz, Helvacı Baba) adını verenler, Rumların bu göçünden sonra Anadolu'dan gelip yerleşen aileleridir.

Uzun yıllar tarih sahnesindeki yerini bu isimlerle almış Havsa... Osmanlı dönemine gelince biraz da Hasköy'ün ekonomik ve sosyal ezici baskısı altında kalmış. Ta ki II. Bayezid'in eşi Hafize (Hafsa) Sultan tarafından fark edilip sevilene, benimsenene ve orada yaşanmaya başlanmasına kadar...

Osmanlı dönemi öncesine kadar, bir yandan İstanbul gibi her çağda dünya kenti olan bir şehrin güzergâhi üzerinde olmak, bir yandan Edirne gibi bir başkentini yanı başında, yamaçında olmak, bir yandan derelerle sulanmış olan son derece bereketli arazilere sahip olmak Havsa'yı her zaman gözde bir mekân kılmış. Nice kervanı konuk etmiş, "Via Egnatiya" üzerinde olduğu için Havsa... Nice tüccar gelip mallarını satmış Havsa'da... Nice tüccar mal satın almış Havsa'dan... Roma'dan, İstanbul'a, Kudüs'e giden nice haclı ordusunu ağırlamış Havsa, "Via

Militaris" üzerinde bir konak yeri olduğu için... Nice Haçlı askerini dinlendirmiş, Kudüs dönüşünde...

Avrupa'dan gelip İstanbul'u almak isteyen her ordunun uğrak yeri, doğudan, çokça Kudüs'ten, Pers'ten gelen her ordunun konaklama yeri olmuş Havsa... Ya kaçışına şahitlik etmiş bu orduların, ya zafer çığlıklarına...

Zaman zaman kaleler yapmış kendini savunmak, askerler koymuş sınırlarına korumak için. Ama her defasında, selin öndeki dal parçası gibi savrulmuş Havsa... Yağma, işgal, yıkım... Büyük İskender'den, Romalılara, Haçlı ordularına, Vizigotlara, Ostrogotlara, Avarlara kadar bu hep böyle olmuş Niki'nin kaderi... Gelene direnmiş, gecene kafa tutmuş; hep bir mücadelede, hep bir direnci içinde olmuş kısıacası...

Oysa Osmanlı'ya bağrında yer açınca bahtı gülmüş Havsa'nın. Neredeyse altı asır iç kale olarak ne bir işgal, ne bir saldırı, ne bir yağma görmüş Havsa... Bu zaman zarfında, menzil yeri olmuş, ticaret yeri olmuş, konaklama yeri olmuş, tarım verimli olmuş

Havsa. Bu zaman zarfında Niki'den Hosa'ya sonra da Havsa-ı Mahmut'a dönüm Havsa... Neler yapılmış bu dönemde Havsa'ya neler... Daha doğrusu neler yapılmamış Havsa'ya bu dönemde... Fatih Sultan Mehmed'in Sadrazamı Mahmut Paşa'yla değişmeye başlamış makûs tarihi Havsa'nın... Paşa, uzun yıllar hizmet vermiş Havsa'ya. Paşa, 1455-1470 yılları arasında bir camii ve bir medrese yaptırmış Havsa'ya, daha doğrusu Havsa'nın Hasköy'üne. Sonra Hafize Sultan çok sevmiş Havsa'yı... O da çok hizmetler vermiş Havsa'ya...

Özellikle merkezde içme suyu sorunu çok can sıkmasına rağmen bu dönemlerde halledilmiş bu sorun... Sonra da devrinin belki de Osmanlı devirlerinin en kudretli Paşası Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa'nın "Oğul Yeri" olmuş Havsa. Öyle ki onun gözbebeği gibi sevdiği iki oğlundan bir olan Kurt Kasım Paşa, 1572 yılında, henüz genç yaşta ve vaktiz (ki her ölüm vaktisizdir) Hersek Sancakbeyi olarak yaşadığı Mostar'da vefat edince, onun hayrına, onun anısına, onun hatrasına, 1577 yılında, devrin Ser-mimararı Hassa'sı Mimar Sinan'a büyük bir külliye yaptırmış Havsa'ya Sokullu Mehmet Paşa...

Genellikle çocuklar balarının amel defteri kapanmasını diye hayırlar, sadaka-ı cariyele yapar ya, Havsa'da bunun tersi olmuş. Yüreği yanık bir baba olarak Sokullu, oğlunun anısına, oğlunun amel defteri kapanmasını diye büyük bir külliye yaptırmış Havsa'ya.

Kare planlı, tek kubbeli, (biri Bulgar işgalinde yıkılmış olsa da) iki minareli, (yine Bulgar işgalinde yıkılmış olsa da) tek şerefeli, son cemaat yeri olan, kesme taştan yapılmış, yer yer sövelerde mermerler kullanılmış olan bir güzel bir cami oturtmuş bu külliye'nin tam ortasına.

Cami'nin ibadet mekânı birkaç sıra mukarnastan sonra tromplu bir kubbe ile örtülüdür. Ayrıca her cephedeki üç katlı pencereler ile iç mekân son derece mükemmel aydınlatılmıştır. Alt kattaki pencerelerin ortasına da kapaklı dolaplar yerleştirilmiştir.

Cami'nin mihrabı mermerdendir ve iki yanında iki burmalı sütun ile sınırlanmıştır. Mihrap nişinin üzerinde çarkifelek motifli rozetler ve bir palmet ile sınırlanan bu nişin üzerinde de bir ayet-i kerime yer-

leştirilmiştir. Camii'nin minberi de mermerdendir ve son derece sadedir.

Cami'nin minaresi, son cemaat yerinin yanında kare kaideli ve yuvarlak gövdelidir. Son cemaat yerindeki izler, son cemaat yerinin birbirlerine kemerlerle bağlanan üç kubbeli bir mekândan ibaret olduğunu gösteriyor. Ayrıca camiinin girişi, mukarnaslı kitabesi olan bir kapıdan XVI. yüzyıl Edirneli sarailerinden olan Azmi'ye ait olan kitabe, kısmen okunabilmiştir. Cami, hâlâ hizmet vermeye devam ediyor. Camii'nin haziresinde 1604, 1704, 1738 tarihli mezar taşları bulunuyor.

Bir de iki kervansaray (arasta) yaptırmıştır bu Külliye'nin içine Paşa. 300 kubbeli dükkânı olan iki kervansaray. Gelip gecenler mallarını güven içinde sat-sınlar ve güven içinde mallarını alsınlar diye. Sadece gelip gecenler değil, buraya gelip alış veriş yapanlar da. İçine bir imaret koymuş Külliye'nin, bir de medrese, bir de çifte hamam, bir dergâh, bir imaret...

Bugün sadece "Dua Kubbesi"dir ayakta duran o muhteşem kervansarayların ardında kalan... Hani Fütüvvet tarikatı ve esnaf loncaları ile bağlantılı olan esnafın her sabah, daha henüz dükkânlarını açmadan altında hep beraber toplanıp, avuçlarını göğe, gönüllerini Allah'a açtıkları ve dualar ettikleri ve tarih boyunca önemli merasimlerin yapıldığı dua kubbesi...

Dua kubbesinin, dört ayağı birbirlerine sivri kemerlerle bağlidor ve kubbesinin üst örtüsüne pandantiflerle geçilmektedir. Dua kubbesi, Havsa'daki kuzey-güney yolunun ortasındadır ve bir evyânı andırılmaktadır. Dua kubbesi aynı zamanda, cami avlusuyla kervansaray arasında bağlantıyı sağlamaktadır. Her iki yönde ki küçük kemerli iki renkli taştan yapılmış girişlerin yanında birer kemerli niş mevcuttur(2).

Bir de çifte hamamı vardır dedi ki bu eşsiz külliye'nin. Çifte Hamam kadın ve erkekler için ayrı ayrı yapılan yapılarıdır. Hamamın erkekler bölümüne çarşı içerisindeki sokakta iki süvnlü bir revaktan bir kaç basamak çıkılarak girilken kadınlar bölümüne de kuzey yönündeki sokaktan girilmektedir. Hamamın soğukluk kısmı, kare planlı, tromplu bir kubbe ile örtülüdür ve harap vaziyettedir. Soğukluk kısmın-

daki duvar nişlerinden, hamamın diğer bölümlerine geçilmektedir. Hamam kalıntılarında göre, hamamın halvet bölümü mermer kaplıdır.

Erkekler bölümüyle aynı düzende olan hamamın kadınlar kısmı uzun süre depo olarak kullanılmıştır. Kadınlar bölümünün soğukluk kısmı da iki yana küçük evyanlarla açılmış ve üzeri basık bir kubbe ile örtülü olan bu bölümden halvet hücrelerine, iki ayrı kapıdan girilmektedir.

Hamamın arkasında bulunan kalıntı ve izlerin, küçük kubbeli ve tonoz örtülü su deposu ile küllühanı ait olduğu düşünülmektedir. Hamamda soğukluklarda kesme taş, kadınlar kısmının soğukluk ve sıcaklık bölümlerinde moloz taş, kemerlerde ve ara bölmele- rinin geçişlerinde tuğla kullanılmıştır.

Külliye içinde bir de dergâh vardır diye yazılmış. Bu dergâh, cami avlusunun kuzeydoğusundadır. Bazılarında göre mescit olduğu düşünülür ve hangi tarıkata ait olduğu bilinmeyen dergâhtan geriye, bugün sadece mihrap duvarı ve mihrabın çıkıntısı kalmıştır...

Sonraları bir de çeşme yapılmış bu Külliye'nin batı yakasına. 1778-1779 yılında Sultan I. Abdülhamit tarafından. Üç cephe, geniş saçaklı, üzeri küçük kub-

beli Barok üslupta olan bu çeşmeye bazıları Çarşı Çeşmesi, bazıları Köşe Çeşme demiş.

Havsa'ya yapılanlar elbette bunlarla sınırlı değil. Havsa'ya yapılan ilk camii, 1512-1520 yıllarında, daha sonra Hacı Süleyman isimli bir hayir-sever tarafından onarıldığı için adı "Hacı Süleyman Camii" olarak da anılan; ancak aslında Yavuz Sultan Han'ın Başdefterdârı Defterdar Abdüsselam Bey tarafından bu görevi sürdürürken yaptırılmış. Camii'nin şimdi yerinde olmayan çeşmesinin kitabesi, yanına yapılan okulun hafriyatı sırasında bulunmuştur.

Enis'ül Müsamin'in de yazmış olduğuna göre, Edirne Evlialarından Evliya Kasım Paşa da bir cami yaptırmış Havsa'ya; ama bugün pek bir eser yoktur bu camiden.

Havsa'nın merkezinde içme suyu sorunu yaşanmış olduğundan çeşmeler yapılmıştır bir hayli sayıda. İşte bunlardan biri de Hacı İsa mahallesinde bulunan ve bugün ayakta olmayan Çukur Çeşme'dir. Bir diğeri de Hacı Gazi mahallesi sonunda, köprüyü geçip Kırklareli caddesinin alt sağ kısmında kalan Hanımdudu Çeşmesi'dir. Hacı Gazi mahallesinin bir diğeri çeşmesi de Sülükü Çeşme'dir. Havsa'nın bir diğeri çeşmesi de Kurtbey mezarının Kırklareli caddesi tarafında olan Koyunbaba Çeşmesi'dir.

Havs'a'nın Helvacı Mahallesinde yer alan bir başka çeşmesi de Soğukçeşme'dir. Soğukçeşme'nin kitabe yeri mevcut; ancak kitabesi mevcut değildir. Bütün bunlar Havs'a'nın zaman beklileri şüphesiz. Bir de Havs'a'nın mekân beklileri var; Arız Baba, Kanber Baba ve Gabler Baba. Onlar da kurdukları tekkelerle asırlar boyunca Havs'a'nın nefesi olmuş ve Havs'a'nın ruh iklimine ışık tutmuştur.

Ne zaman yapıldığı bilinmese de 1667 yılında yıkılmış Kanber Baba'nın türbesi ve tekkesi ama daha sonra tekrar inşa ettirilmiş ve Kanber Baba tekke ve türbesi, Arız Baba ve Gabler Baba ile birlikte 1926 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştü.

1926 yılında, bu tekkeler kapatılırken, bu tekkelere ait olarak müsadere edilenlerin; 1 göz değirmen, 29 bab oda, 13 göz anbar, 4 bab fırın, 3 bab ahır, 3 bab samanlık, 2 bab kiler, 1 adet sırahâne, birer bab köşk, saye ve mutfağ, 32 adet anı kovani, 3-4 ceviz ağacı, 821 dönüm tarla, çayır, kuru, bağ ve bahçe ekonomik bu tekkelerin, hem manevi hem de sosyo-ekonomik boyutlarının anlaşılması bakımından önemlidir.

Gerçek bir kavşak, gerçek bir yol ayrımında duran, Osmanlı Köyü ve Hasköy yoluyla Kırklareli'ne, E-5'le Babaeski, Lüleburgaz, Corlu, Silivri, Tekirdağ ve Edirne'ye, güney tarafıyla Uzunköprü, Keşan, Gelibolu, Çanakkale ve İzmir'e bağlanan ve yol ayrımında olan Havs'a, kimilerine göre soğuk, gelene gideni sıcak bakmaz, kendi hayatını yaşayan bir kasaba, kimilerine göre ise son derece samimi, dost canlısı insanların yaşadığı sevgi dolu bir mekândır.

Havs'a'yı yüreğimize yakın yapan, yüreğimizi Havs'a'ya isitan orada yaşamış olan ve yaşayan dostlarımız şüphesiz. Ama bu sıcaklık bununla sınırlı olmasa gerek. Tarih, Balkan Harbi'nin o en sıkıntılı günlerinin ardından, gözyaşının sel olup aktığı günlerin, 5-6 ay sonrasını II. balkan Harbi'nin çıkmış ve Bulgar ordusu Romanya sınırlarına doğru çekilmiş olduğu günleri gösterirken, başında Enver Paşa'yla Mustafa Kemal'in olduğu, Çatalca sirtlarından kopup

gelmiş, milletin yüreğine saplanmış olan "Edirne'yi kaybetmiş olmak" hancerini çekip çıkarmak isteyen ve Edirne'yi tekrar ve ebedi olarak vatan toprağına katmak isteyen bu ordunun Catalca'dan Edirne'ye doğru gelişi var... İşte bu orduyu Edirne'ye girmeden bir gece evvel koynunda yatırır Havs'a... İşte bu orduyu bağrına basar, koynunda uyutur Havs'a... Ertesi gün Edirne'nin kurtuluşu gerçekleşir. Havs'a'yı yüreğimize ısındıran en önemli olay bu olsa gerek...

Bir de Yolageldili Kasım Bey'in Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin kuruculuğunu yapması ve faaliyetleri var ki, onları anlatmaya bu satırlar yetmez şüphesiz.

Ne zaman, gece kalsam Havs'a'da, ya da ne zaman Havs'a'dan gece geçsem, hele de vakit sabaha çeyrek varsa, Edirne'yi kurtarmak için son gücüyle, son takatıyla, elbisesiz, çarıkız, botsuz, -belki de silahsız- Catalca'dan yola çıkmış olan bu gönül ordusunun, sevinc gözyaşlarına bulanmış nefes alıp veriş ve heyecanı gelir oturur yüreğimin suadına... Vakit sabaha çeyrek vardır ve sessizliğin böğründeki bu orduda, tuğlar çoktan çekilmiş, gülbak çoktan okunmuştur...

1) *Edirne'nin Havs'a ilçesi; Edirne merkezine 27 km doğu-güneydoğu yönündedir. İlçenin güneyinde Uzunköprü, kuzeyinde Sülüoğlu, güney-güneydoğusunda Pehlivanköy ve doğusunda çepecevre Kırklareli ile Babaeski ilçesi vardır. Havs'a, Ergene havzasının kuzeyinde yer alan ve küçük derelerin beslediği verimli topraklara sahiptir. Havs'a'nın denizden yüksekliği 32 m'dir ve 545 km2 toprak bütünlüğüne sahiptir. Kara iklimine sahiptir Havs'a. Kışları sert kuzeyli rüzgârların etkisindedir soğuk geçerken yağışlar sonbahar sonu ile ilkbahara kadar sürer. Yazları oldukça sıcak ve kuraktır Havs'a'nın TÜİK 2009 verilerine göre Havs'a'nın köyleri ile beraber nüfusu 21.186 kişidir. Bu nüfusun 8.628 kişisi ilçe merkezinde, geri kalanı da köylerdedir.*

2) *Sevindirici olan, bugün pek bir şeyi kalmamış bu köllüyenin, Havs'a'nın gene, entelektüel, çalışkan ve dinamik Kaymakamı, Sayın Banîs Demirtaş tarafından eski görkemli günlerine taşınmak istenmemiştir. Bilimsel çalışmalar eşliğinde, 8-10 yıllık çalışmaları 1-2 yıla sığdıran bu çalışkan Kaymakamımızın bu konudaki gayret ve çalışması her türlü takdirin üstündedir.*

Sevda Kokuyor Her Yerin Seni Anlatmak Mümkün mü?

Erol Yılmaz

Şu muazzam boşlukta
Doğu'dan Batı'ya
Bir çatal yol uzanır
Gelir gelir de medeniyete
Trakya'da buluşur
Kırk yağız güreşir, ikisi rahmete kavuşur
Kırkınpar oluşur
Kırk davul kırk zurnasıyla
Bir edebiyat fışkırır
İşte orası... Edirne'dir...

O zamandır bu zamandır
Çınlıyor bak Trakya'nın sesi
Dur be Erol, karşında Hüseyin Usta
Hicazkâr faslıni geçer,
"Aliş'inim kaşları kara. Bulamadım derdimde çare..."
Der...
Koca Yusuf'u arar koca okyanusta
Tarihi de sende kara yazısı da sende
Batı'dan doğan güneşi de sende
Sevgiyi de
Sende buldum Edirne'm
Seni anlatmak mümkün mü?..

Boyunda üç altın kolye
Alnında üç yüz alem
Gök kubbeden alınır nefesi
Bağların üzüm, dağların zümrüt senin
Köprülerin de mutluluk kapısı
Söğütlükten uzanırsın güzeliğin
Sevda selidir her yerin
Saçların yeşildi senin
Unutulmaz derin mazin
Unutulsa da dinen...
Höyüklerde dömenlerde yazılı adın
Kırk basamak aşağıda içtim suyunu
Sevdamdım Edirne'm...
Sevda kokuyor her yerin
Seni anlatmak mümkün mü?..

Bir şehir mi desem, vatan mı, tarih mi?
Tutuşur her aşkım gözlerimde
O sönmöz Edirne sevdası
Nasıl bir ateştir ki yanar, yanar, yanar da
Yükselir yüreğimin burçlarından göğe doğe
Samanyolu'na serilmiş güzelliğin
Kainatı seyrederek
Mest olur görenler, çözemez bu esranı
Her dili rengi irki basar da bağrına
Sevgi dağıtır, medeniyet dağıtır
Uzanırsın bir aşkım üstü Meriç boyunca
Sevgi dolur, sevda kuşanırsın
Tatlı bir uyku şinitimsinde
Huzur bulursun
Toprağı altın kalbidir sanatın, piri'dir tıbbın
Seni anlatmak seni anlatmak
Mümkün mü Edirne'm.

Araştırma

Lozan Barış Konferansı'nın 90. Yıldönümünde Edirne-Karaağaç'ın Alınması

Mehmet Ağırhan

Karaağaç konusu batılı ülkelerle Türkiye arasında 30.10.1918 tarihli Mondros Antlaşması'yla başlayan bir süreci; 10.8.1920 Sevr ve 11.10.1922 Mudanya ile 24.7.1923 tarihli Lozan Antlaşması sonuna kadar devam etti.

Yunanistan, Sevr Antlaşması şartlarını hazırlayan Sen-Remo Konferansı'ndan (18-26.4.1920) ve batılı ülkelerin desteğinden cesaret alarak 14.5.1920 günü İskeçe Demiryolu'nu kullanarak Gümülcine'yi ele geçirdi. Kavala'dan Dedeağaç'a uzanıp, Karaağaç İstasyonu'ndan Ferecik'e kadar Meriç Nehri boylarını 27.5.1920 günü itibarıyla tamamen teslim aldı.

Yunanlılar bu kadarla yetinmeyip İtilâf (Uzlaşma) Devletleri'nin hoşgörüsü ve Fransızlar'ın büyük desteği altında, 20.7.1920 tarihinde Tekirdağ-Ereğli'ye çıkarma yaptılar. İngiliz Zirhisi desteğinde yapılan bu çıkarma, bölgedeki Türk Askeri Birlikleri'ni gerleterek, Edirne'ye doğru çekilmeye mecbur etti. Tekirdağ üzerinden Çorlu'ya saldıran Yunan Orduları, Karıştrın'dan Lüleburgaz'a hareket ederek 23.7.1920 günü

akşamı Babaeski'ye ulaştı. Ergene Ovası boylarından Kırklareli'ne kadar Trakya içlerine yayılan Yunan Birlikleri 25.7.1920 günü Edirne'ye yerleşince, Trakya'da bulunan Türk Birlikleri de, önceden yapılan görüşmeler sonunda Bulgaristan tarafına geçtiler⁽¹⁾.

Yunan Orduları Trakya'nın doğu ve batı cephelerini işgal ettiği sıralarda Anadolu'da Kurtuluş Savaşı tüm hızıyla devam ediyordu. Türk Ordusu, 26.7.1922 Cumartesi günü sabah 05.30 da topçu birliklerinin baskın ateşiyle Büyük Taarruzu başlatmıştı. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Başkomutanlığı'nda Kocatepe'den başlayan "Büyük Taarruz"un ilk günü Yunan Cephesi dağıtılıp ertesi gün Afyonkarahisar kurtarılmıştı. Dumlupınar Meydan Muharebesi'nde düşman kuvvetleri imha edilerek Yunan Başkomutanı General Tripkosis esir alınmıştı. İzmir'e doğru kaçan Yunan Ordusu geçtiği her yerde sivil halkı katlederken aynı zamanda çevresini de yakıp yıkıyordu.

Türk Ordusu'nun zaferi İtilâf Devletleri'ni telaşlandırırken Yunanlılar'da panikletmişti. Başkomutan Atatürk, 1.9.1922 günü hedefi belirleyip "Ordular İlk Hedefiniz Akdeniz'dir, leri!" komutu ile gelecek günlerdeki zaferi de müjdeliyordu. Aynı gün Usak, 4 Eylül'de Kula, 5 Eylül'de Alaşehir ele geçirilmişti. Salihli çarpışmaları arkasından 7-8 Eylül günlerinde Manisa ve Menemen'e ulaşan Türk Ordusu 9 Eylül öğleden sonra İzmir'e girdi. Başkomutan Atatürk ve diğer ordu komuta heyeti 10.9.1922 günü İzmir'e giren Yunan Kuvvetleri bin bir zorluklarla adalara indirildi.

İtilâf Devletleri'nin korkuları gerçek olmuştu. Anadolu temizlenmiş ancak Yunan Ordusu'nun Trakya'daki eziyeti ve baskısı devam ediyordu. İngiliz Hükümeti de İstanbul'daki işgal donanması için endişe duymaya başlamış ve Yunanistan, Romanya ile Yugoslavya'dan yardım istemeye mecbur kalmıştı. Kanada ve Güney Afrika İngilizler'in asker talebini red ederken Yeni Zelanda kabul etmişti. Ayrıca, İstanbul'da bulunan Fransız Olağanüstü Komiseri General Pele İzmir'e gelerek Türk Ordusu'nun "tarafsız bölge"ye girmesini istemişti. Mustafa Kemal cevaben, Milli Hükümet'in böyle bir bölgeyi tanımadığını ve ordumuzun da Trakya'ya kurtarmadıkça durdurulamayacağını bildir-

XV. KARAAĞAÇ TOPRAK PARÇASI [ARAZİSİ] İLE İMROZ VE BOZCAADA ADALARINA İLİŞKİN OLARAK, İNGİLİZ İMPARATORLUĞU, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN VE TÜRKİYE'NİN 24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALADIKLARI PROTOKOL

ASACIDA İMZALARI BULUNANLAR, aynı görüşte yerli kışması olarak, şu hükümleri kararlaştırmışlardır:

I
Merz, de, bugünkü tarihli Barış Antlaşmasının 2 nci Maddesinin 2 sıradaki paragrafında tasminatın Türk-Yunan sınırlarında bulunan ve Türkiye'ye geri verilerek olan toprak parçası [arazi], en geç 13 Eylül 1923 tarihinde kadar, Türk makamlarına teslim olmalıdır; şu şartla ki, işbu Antlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, İstanbul'daki Müttefikler Yüksek Komiserleri aracılığıyla Yunan Hükümetine, o tarihler içinde teslimatı bulana, bu hükümlere, yukarıda belirtilen tarihte tamamlanmış bulunursa, bu kışması toprak parçası, İtalyanların raporuyla tarihten itibaren kabul edilmiş olur.

II
Barış Antlaşmasının 3 nci Maddesinde öngörülen tasminatın tamamlanması öncesine, şu kışması toprak parçasının Türk makamlarına teslimatı gerçekleştirilmiştir. Bu durumda, Yunan ve Türk Hükümetleri, Barış Antlaşmasının 2 nci Maddesinin 2 sıradaki paragrafında tasminatın öngörülen toprak [arazi] üzerinde geçici olarak çözümlenmiş görüşlerini, bu kışması Antlaşmasının 3 nci Maddesinde öngörülen Komisyon çalışmalarını bitirmeye kadar, bu görüşleri sunmuş, her iki Taraf da sonuçlanmıştır.

III
Karaağaç'ta oturan Rumlar, Yunanistan ile Türkiye arasında 10 Ocak 1923 de imzalanan Sözleşme ile öngörülen sınırlar (sınırları) kabul-

Karaağaç'ın Devir Protokolü-24.7.1923

mişti. Hemen arkasından Franklin-Bonillon İzmir'e gelerek anlaşma zemini aramaya başlamıştı. Bu arada İtilâf Devletleri'nin Dışişleri Bakanları'ndan 23.9.1922 günü gelen bir nota ile iki konu üzerinde duruluyordu. Birisi askeri hareketin durdurulması, diğeri de konferans ve barışa ilgiliydi. Mustafa Kemal 29.9.1922 günü verdiği cevapta, Edirne dahil Meriç'e kadar Trakya'nın boşaltılması şartı ile konferansa katılabileceklerini bildiriyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, konferansın 3.10.1922 günü Mudanya'da toplanabileceğini belirtilirken kesin olarak Trakya'nın boşaltılmasını istedi. Türk Heyeti Batı Cephesi Komutanı İsmet İnönü Başkanlığı'nda konferansa katılarken, İtilâf Devletleri'ni ise İngiliz Delegeesi General Harrington Başkanlığı'nda Fransız ve İtalyan heyetleri oluşturuyordu.

Türk Komutan Fransız Birliği'ni Denetliyor-15.9.1923

Yunan Delegesi Mudanya'ya gelmesine rağmen konferansa kabul edilmeyip gemide bekletildi. Tartışmalar Trakya ve İstanbul'un bir an önce boşaltılması şartına bağlanınca, Harrington kendi güçlerinden bahsederek gözdağı vermeye başladı. Bunun üzerine karşı tarafa, heyetimizce Türk Ordusu'nun Atina üzerine yürüyebileceği uyarısı yapıldı⁽²⁾.

Mudanya Mütarekesi (Ateşkes) devam ederken Mustafa Kemal, Türk Heyeti Başkanı İsmet İnönü'ye 10.10.1922 günü gönderdiği telgrafta "Doğu Trakya'nın Yunan Kıtaları tarafından tahliyesi mukavelenamenin yürürlük mevkiine konulmasından itibaren başlayacaktır" sözleriyle kesin hükmünü bildiriyordu⁽³⁾. Türk Heyeti'nin kararlığı karşısında anlaşma sağlandı.

Mudanya Antlaşması'nın (11.10.1922) temel sorunlarını 3 esasta yorumlamak mümkündür. Öncelikle Türk-Yunan Savaşı'na son verilecek. İkinci konu 15 gün içinde Trakya Bölgesi boşaltılacak ve en geç 30 gün sonra da Trakya Türk memurlarına teslim edilecekti. Üçüncü temel konu da İstanbul ve Boğazlar'ın, Türk Mülki İdaresine teslim edilmesiydi.

Mudanya Antlaşması, askeri hareket yapılmadan ve silah kullanılmadan Trakya'nın ele geçirilmesini sağlarken, diplomasideki başarıyı da onaylıyordu. İtilaf Devletleri, 27.10.1922 günlü yeni bir nota ile 13.11.1922 gününden itibaren Lozan'da Barış Konferansı'nın toplanmasını öneriyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Lozan Konferansı ile ilgili olarak yine, o günlerin Baş Delegesi ve Dışişleri Bakanı İsmet İnönü'nün Başkanlığı'nda yeni bir heyet oluşturdu. Heyette 36 bilirkişi görev alıyordu⁽⁴⁾.

Lozan Barış Konferansı, 22.11.1923 Çarşamba günü bir haftalık ve iki günlük merasimden sonra başladı. Konferansa 3 ayrı komisyon oluşturuldu. En önemli komisyonun arazi ile ilgili olduğu herkesçe bilinliyordu. İlk açılış günü salondaki kalabalıkta İngiliz, Fransız, İtalyan ve Japon delegeler yanında, Balkan Devletleri grupları da uygun ve uyumlu bir topluluk halinde Türk Delegelerin karşılarında hazırıldı. İtilaf Devletleri ile Balkan Ülkeleri'nin grupları, Türklere karşı bir güç gösterisi sergiliyorlardı. İlk sözü Türk Delegeleri Başkanı İsmet İnönü aldı. Meriç Nehri boylarını esas alan bir konuşma yaparak isteklerini sıraladı. Karşılıklı konuşmalar yapıldıktan sonra Türk Delegeleri'nin İtilaf Devletleri

Karaağaç'ta Devir-Teslim Heyeti Törende-15.9.1923

Delegeleri'yle eşit haklara sahip olduğu herkesçe kabul görüyordu. Komisyonlar kendi aralarında toplanarak tutanakları ve belgeleri oluşturup Lozan Barış Konferansı'nın maddelerini tamamlıyorlardı. Uzun görüşmeler sonunda 31.11.1923 günü Lord Curzon 161 maddelik antlaşma ile 7 ekini İsmet İnönü'ye uzatarak "herkesi bu antlaşmaya imzalamaya davet ediyoruz" diyordu. Ancak, Türk Delegeleri bu metinleri inceledikten sonra 4.2.1923 günü ret ederek Türkiye'ye geri dönmüyorlardı. Çalışmalarını Ankara'da devam ettiren heyet yeni alternatifler hazırlayarak Lozan'a dönüp yine uzun görüşmeler sonunda antlaşmayı 24.7.1923 günü imzalıyorlardı⁽⁵⁾.

Karaağaç, Lozan Barış Konferansı'nın nihai noktalarından birisini oluşturuyordu. Antlaşma gereğince "Savaş Tazminatı" olarak Türkiye'ye bırakıldı. Görüşmeler sırasında kurulan alt komisyonlarda ele alınarak ayrı bir protokole bağlanıp antlaşmaya eklendi. Protokol metninde "Yunan ve Türk Hükümetleri, Barış Antlaşması'nın 2'nci maddesinin 2 sayılı paragrafında tanımlanan cizginin toprak (arazi) üzerinde geçici olarak çözümlenmesini girişeceklerdir. Söz konusu antlaşmanın 5'inci

maddesinde öngörülen komisyon çalışmalarını bitirinceye kadar bu geçici sınır çizgisine, her iki tarafça da saygı gösterilecektir." deniyordu⁽⁶⁾.

Yunanistan ve Bulgaristan sınırları daha sonra 1924 yılı Ekim ayı itibarıyla tespit edilmeye başlandı. Kırklareli sınırından başlayan düzenlemelere İngiliz, Fransız, İtalyan ve Türk uzmanlar katılmışlardı⁽⁷⁾.

Mudanya Antlaşması sonrasında, Yunanlılar baltılı ülkelerin desteğinde Edirne'yi terk edip şehri Fransızlara teslim ederek Meriç Nehri'nin batısına çekilmişlerdi. Karağaç kasabası da Fransızlar'ın sorumluluğunda altındaydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi Trakya'yı teslim almak üzere Sakir Kesebir'i vali olarak tayin etti. Vali Sakir Kesebir İstanbul'dan Edirne'ye yola çıkarak güzergâh üzerindeki kasabaları teslim alıyordu. Sonunda, 25.11.1922 günü Fransız Jandarmalar'dan Edirne'yi teslim olarak vatan topraklarının tamamını ülke sınırları içine kattı. Edirne Valisi Sakir Kesebir daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi 2. Dönem seçimlerine Catalca'dan katılarak Parlamente'ye girdi⁽⁸⁾. Sakir Kesebir'den boşalan Edirne Valiliğine, Mülkiye

Müfettişi Abdullah Naci Akbay vekâleten atandı⁽⁹⁾, Karaağaç'ın askeri açıdan teslim alınması sorumluluğu Trakya Bölgesi Komutanı Refet Paşa'ya verilmişti. Fransız komutan Albay Groener 2.9.1923 günü Refet Paşa'ya baş vurarak heyetin oluşturulmasını istedi. Refet Paşa askeri açıdan Karaağaç'ın alınması sorumluluğunu Albay Hüseyin Hüsnü Bey'e verdi. Yunan tarafı da Binbaşı Pupas'ı görevlendirdi. Aynı zamanda Tahdid-i Hudud Komisyonu'nda kurularak hizmete girdi. Program gereğince 15.9.1923 günü sabah saat 08.00 de Meriç Köprüsü Albay Hüseyin Hüsnü Bey'in Başkanlığı'nda Fransızlar'dan teslim alındı. Geçici olarak çizilen sınırdaki Türk karakolları oluşturuldu. Fransız, İngiliz, İtalyan ve Yunan subaylarından meydana gelen heyet Karaağaç Belediye binası önüne gelerek töreni beklemeye başladılar⁽¹⁰⁾. Karaağaç, Edirne Valisi Abdullah Naci Akbay döneminde yurt toprakları arasına katıldı. Tören, 15.9.1923 günü saat 12.00 de Edirne Valiliği önünde başladı. Törende; önde Jandarma Birliği, arkasında okullar ve Edirne Vali Vekili Abdullah Naci Akbay'ın başkanlığındaki kortej Saraçlar Caddesi'ni takiben Karaağaç'a doğru heyecanlı bir yürüyüşle yola çıktılar. Heyete; eski Edirne Valisi ve Çatalca Milletvekili Şakir Kesebir, Edirne Milletvekilleri Faik Kaltakkıran ve Hüseyin Rifki Beyler⁽¹¹⁾, eski Edirne Valiliği Hukuk İşleri Müdürü Enis Behiç Koryürek, Gümülcinelî Hüseyin Hüsnü Paşa, eski Edirne Posta Müdürü Necati, Jandarma Mintika Müfettişi Miralay Mümtaz, eski Edirne Defterdarı Avni, eski Edirne Polis Müdürü Rifat, Edirne Belediye Başkanı İbrahim Zağra ve Edirne Müze Memuru Necmi İge bulunuyordu. Heyet Saraçlar Caddesi üzerinden Tunca ve Meriç Köprüsü'nü geçerek Jandarma Şehitliği önüne geldi. Saygı duruşu ve kısa bir törenden sonra Karaağaç'a hareket edildi. Karaağaç Köprüsü'nü geçince solda bulunan Belediye Binası (bina bugün için yoktur) önünde düzenlenen törenle Yunan Bayrağı gönderden indirilip yerine Türk Bayrağı çekildi. Çevredeki Yunanca yazılar siline-

rek yerlerine Türkçe tanıtımlar konuldu. Törene katılan Yunan yetkililer Karaağaç İstasyonu'ndan uğurlandılar⁽¹²⁾.

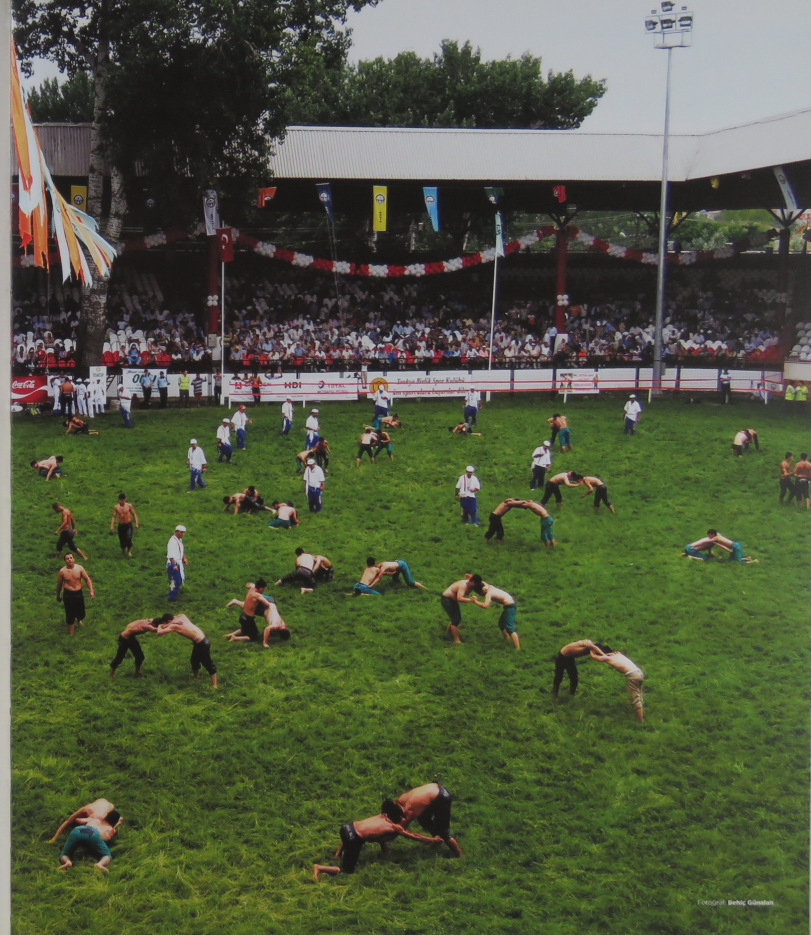
Edirne'yi, tren'le terk eden Yunanlı ekibin içinden birisi pencereden başını çıkararak "gelecek işgale!" diye bağırarak istasyondaki Türkleri tahrik etmeye çalıştı. Ancak Türk'ün misafirperverliği orada da kendisini gösterip, karşılık verilmedi. Türk yetkililer tebessümlü bir ifade ile gidilenleri sallamaya devam ettiler⁽¹³⁾.

Karaağaç'ın alınışının birinci yılında, 15.9.1924 Pazartesi günü Vali, Belediye Başkanı ve Milletvekili'nin de katıldığı ilk "Kurtuluş Bayramı" coşkuyla kutlandı. Gece Fener Alayı düzenlendi⁽¹⁴⁾. Kutlamalar sonraki yıllarda da sürdürüldü.

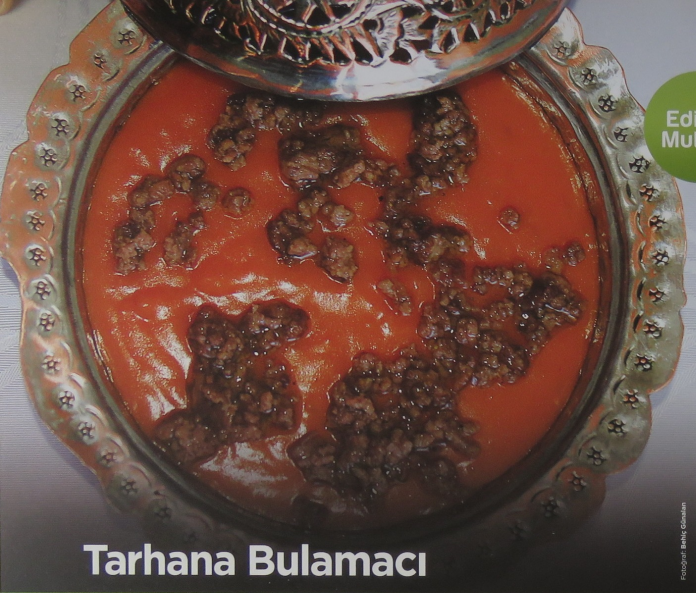
Arastırmacı Yazar-Sair, Ozan Ağacı Dergisi Yazı İşleri Müdürü.

Kaynakça:

- 1-Biyıklıoğlu, Tevfik. *Trakya'da Milli Mücadele C.1*. Ankara 1955. TTKB. 566s.
- 2-Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. Atatürk Araştırma Merkezi. Ankara 2000. Basın Yayın Ofset Matbaası Ltd.Şti. S:302-322.
- 3-Atatürk'ün Bütün Eserleri C.13. 1922. *Kaynak Yayınları*. İstanbul 2004. Analiz Basın Yayın Tasarım Uygulama Ltd.Şti. S:425.
- 4-Alpaslan, Teoman. *Sevr ve Lozan'ın Ortak Hükümleri*. İstanbul 2008. Kum Saati Yayın Dağıtım Ltd.Şti. 368s.
- 5-Karacan, Ali Naci. *Lozan*. İstanbul 2007. Kilim Matbaası. 567s.
- 6-Meray, Seha L. *Lozan Barış Konferansı. Tutansıklar Belgeler. Takım:II. C.2*. Ankara 1973. Ankara Üniversitesi Basımevi. S:121.
- 7-Edirne Pasallı Gazetesi: 23.10.1924
- 8-Ağırca, Mehmet. *Cumhuriyet Döneminde Edirne Vallileri*. Edirne 2012. Edirne Gazetecilik ve Matbaacılık. 189s.
- 9-Edirne Pasallı Gazetesi: 30.7.1923
- 10-Akın, Veyis. *Trakya'nın Türkler'e Devir Teslimi*. Ankara 1996. Genelkurmay Basım Evi. 223s.
- 11-Edirne Sesi Gazetesi:27.6.1963
- 12-Edirne Gazetesi: 15.9.1982
- 13-Edirne Sesi Gazetesi:16.9.1963
- 14-Pasallı Gazetesi-18.9.1924

Edirne
Mutfađı

Fotoğraf: Bahadır Özdemir

Tarhana Bulamacı

Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli

Edirne, tarihi süreçte oluşan Balkan Türk yemek kültürünün önemli merkezlerinden biri hatta belki de merkezidir. Bu nedenle Edirne yemekleri, geniş bir yelpaze içinde, hemen her damak tadına hitap edebilme gücüne sahiptir. Payitaht şehir Edirne'de saray yemeklerini bulabilirsiniz.

Yine Balkan coğrafyasının merkezi olan Edirne'de, bölgeye has yemekleri, hamur işlerini, vazgeçilmez lezzetleri tadabilirsiniz. Bu lezzetler saray mutfağından çıkılabileceği gibi, aynı zamanda bir fakirhane-den ya da Balkan Savaşlarının zulmüne uğramış, -alabildiğini almış, alamadığını bırakmış- fakirleşmiş bir alienin mutfağından da çıkabilir. Edirne Dergisinin bu sayısında, her kesimden insanın tat alarak yediği ama genellikle fakir sofralarında bulunan iki Edirne yemeğini anlatacağız. Neler mi? Tarhana Bulamacı ve Ekşimikli...

Tarhana Bulamacı adı, eminim dikkatinizi çekmiştir. Tarhana corbası ile bir bağı var mı? Elbette, ama bu bir corba değil bir yemek. Bir fakir yemeği olarak bilirse de zenginlik durumunuza göre üzerine kıyma hatta

Fotoğraf: Bahadır Özdemir

kavurma bile konulabilir. Nasıl yapıldığına gelince, 1 büyük soğan ince ince küp şeklinde doğranır, sıvı yağda karamelize oluncaya kadar kavrulur, içine 1 kaşık salça konur ve kavurmaya devam edilir, akabinde 1 su bardağı kadar toz tarhana katılarak birkaç dakika daha kavrulur, bu arada 2 çay kaşığı kadar tuz atılır ve yarım litre kadar soğuk su, bu malzemenin içine yavaş yavaş katılarak karıştırılır. Muhallebi kıvamına gelip kaynamaya başlayınca kadar karıştırılmaya devam edilir. Yaklaşık 5 dakika kaynadıktan sonra "tarhana bulamacı" hazır olmuştur. İsteğinize veya maddi durumunuza göre, üzerine tereyağında kavurulmuş kıyma ya da kuzu kavurma koyabilirsiniz, bu zengin iş! Bunlar yoksa sade bulamacı olarak yiyeceksiniz. Yanınıza bol ekmekek alacaksınız ve ekmeği banarak yiyeceksiniz ki

bu da fakir işi! Afiyet olsun.

Biberli ekşimik de Edirnelilerin vazgeçemediği yemeklerden biridir. Halk arasında "ekşimikli" olarak bilinir. Yapımı hem kolaydır, zaman almaz, hem de maliyeti azdır. Bugün özellikle meze olarak bazı restoranlarda da servis edilmektedir. Yapımına gelince; 250 gr ince doğranmış Charlston ya da sivri biber, çiçek ya da zeytin yağında kavrulur. 3-4 tane küp şeklinde doğranmış domates üzerine katılır, az bir süre birlikte kavrulur. 500 gr. kadar taze ekşimik ilave edilir. Eğer ekşimik bulamazsanız lor peynirinden de yapabilirsiniz. 1 çay kaşığı karabiber ve tuz koyup koyulaşınca kadar 5-10 dakika arası pişirirsiniz. Tadına doyum olmaz, pratik, sağlıklı ve leziz bir Edirne yemeği, afiyet olsun.

Fotoğraf: Bahadır Özdemir

Edirne'nin Kuşları

Fotoğraf: Bahri Özlü

Yrd.Doç.Dr Mustafa Kaya

Edirne, kültürel ve sosyal zenginlikleri yanında doğal zenginlikleri bakımından da önemli bir kenttir. Gereki coğrafi konumu gerekse iklim özellikleri yönünden dikkate değer özelliklere sahip olan Edirne, Avrupa-Asya kıtalarını birbirine bağlayan Türkiye'nin Trakya bölgesinde bulunması ve coğrafi konumunun özelliği nedeniyle bir köprü gibidir. Yaban hayatı bakımından değişik yaşam alanlarına sahiptir. Birbirinden çok farklı ancak birbirine ilişkili halinde olan ve aynı zamanda birbirini tamamlayan ekosistemlere sahiptir. Sulak alanlar, bataklıklar, göller, barajlar, stepler, dağlık alanlar vb. bu ekosistemlerden bazılarıdır.

Bu özellikler Edirne'yi biyolojik çeşitlilik açısından zengin hale getirmiştir. Bunların başında da ilk sırayı kuşlar almaktadır. Bunun nedeni Edirne il sınırları içinde kuşlar için uygun yaşama alanlarının yer alması ve Edirne'nin Avrupa-Asya kuş göç yolları üzerinde bulunmasıdır. Su kuşları başta olmak üzere tüm kuşlar için sulak alanlar çok önemli ekosistemlerdir. Edirne'de de yeteri kadar sulak alan olduğu söylenebilir. Meriç Nehri, Tunca Nehri, Arda Nehri, Ergene Nehri ve bu nehirlerin uzantısında oluşan ve Saroz Körfezi'ne açılan Meriç Deltası Edirne'nin en önemli sulak alanlarıdır.

Meriç Nehri, Bulgaristan'da Rodop Dağları üzerinde Rila Tepesi'nden doğmaktadır. Kısa sürede genişleyen Meriç Nehri, Bulgaristan'da yaklaşık 200 km. yol kat ederek Edirne Karaağaç istasyonun kuzeyinde Türk topraklarına girer. Meriç Nehri, Türk sınırları içinde ilk olarak Edirne merkez ilçe sınırları içerisinde önce Arda Nehri ile, yaklaşık 2 km sonra da Tunca Nehri ile birleşir. Uzun bir süre Türk-Yunan sınırını çizerek akan Meriç Nehri'ne Ipsala yakınlarında Balabancık Köyü batı kısmında Ergene Nehri karışır. Meriç Nehri, Ipsala güneyinde başlıca iki kola ayrılır. Birinci kol Türk sınırını terk ederek Yunanistan'a geçer ve Saroz Körfezi'ne (Ege Denizi) dökülür. Diğer kol ise bataklıklar oluşturarak Gala Gölü gibi gölleri oluşturarak Türk topraklarından Enez yakınlarında Saroz Körfezi'ne dökülür.

Meriç Nehri'nin Edirne merkez ilçe sınırları içinde kalan yaklaşık 8 km'lik kısmının iki kenarında sebze bahçeleri, meyve bahçeleri, Söğütük Ormanı (piknik alanı olarak kullanılmaktadır), 8 lokanta, 3 çay bahçesi ve mesire yerleri bulunmaktadır. Meriç Nehri'nin çevresinde bulunan ağaç tipi bitki örtüsünü başlıca kavak, karaağaç, söğüt ve meyve ağaçları oluşturmaktadır. Yine Tunca Nehri kıyısında Tavuk Ormanı olarak adlandırılan ve kuşlar için önemli bir habitat olan piknik alanı bulunmaktadır (Burada 66 kuş türü görülmektedir).

Edirne merkez ilçesinin kuzeyi hariç büyük bir bölümü, antropojen step karakterindedir. Bu nedenle genelde, ağaçsız çıplak bir görünümündedir. Bu çıplak alanların büyük bir bölümü tarım arazisidir. Bu arazilerde genellikle tahıl olmakla birlikte ayçiçeği, çeltik ve şekerpancarı tarımı yapılmaktadır. Edirne'nin kuzeyinde sirt ve tepelerde karışık ormanlara rastlanır. Başka bir ağaçlık alan, Edirne'nin güneyinde Orhaniye korusudur. Ağaçlık alan bunlardan başka, Meriç ve Tunca nehi kıyıları ile bu nehirlere dökülen derelerin çevresinde toplanır. Tarla sınırlarında bulunan ağaçlık alanlar da kuşlar için önemli barınma ve yuvalanma için de uygun ortamlardır. Edirne merkezi ve yakın çevresinde 160 kuş türü yaşamaktadır. Bu türlerden 40'ı yerli (yıl boyu görülenler), 30'u kış göçmeni (kışın görülenler), 90'ı yaz göçmeni (yazın görülenler) türlerdir. Ayrıca Edirne merkezi ve yakın çevresinde 49 kuş türü de kuluçkaya yatmaktadır. Edirne merkezi ve yakın çevresinde en sık görülen kuşlar arasında; karga,

martı, güvercin, kumru, baştankara, ötleğen, balıklı, ördek, ağaçkakan, serçe, şahin, doğan, kartal, atmaca, kerkenez, leylek, sarısama, ibibik, guguk kusu, saka, baykuş ve sıgırık gibi kuş türlerini sayılabılır.

Yine Suloğlu Baraj Gölü ve yakın çevresinde yaptığım bir ornitolojik araştırmada 94 kuş türü tespit etmiş bulunmaktayım. Tespit ettiğim 94 kuş türünün 45 tanesi yerli (yıl boyunca görülen), 13 kuş türü kuş göçmeni (kuş ayları görülen), 36 kuş türü yaz göçmeni (yaz ayları görülen) kuş türleridir. Yine tespit edilen 94 kuş türünden 23 türün de bu alanda ürediyi belirlendi. Ayrıca proje alanında tespit edilen türlerden yaklaşık 92 kuş türünün düşük risk ve tehlikeye yakın derecelerde, neslinin tehlike altında olduğu görüldü.

Edirne'nin Enez ve İpsala ilçeleri arasında yer alan Meriç Deltası, ornitolojik açıdan batı palearktık coğrafi bölgedeki ana kuş göç yolları üzerinde yer alan önemli sulak alanlardan birisidir. Coğrafi konumu itibarıyla Meriç Deltası, kuzeyden güneye ve güneyden kuzeye doğru göç eden kuşların rotası üzerinde yer aldığından, Trakya Bölgesi'ndeki en büyük sulak alan olarak kuşlar açısından stratejik bir öneme sahiptir. Meriç Deltası'nda kuşlar açısından önemli üzerinde durulması gereken türler, göçmen ve yerli kuşlardır. Meriç Deltası'nda 163 kuş türü yaşamaktadır. Ayrıca bu türler popülasyon açısından da yüksek bir değer ifade etmekte ve kuş aylarında kuş sayısı 100.000'lere ulaşmaktadır. Yöredeki sulak alanları kullanılan kuş türlerinden çoğu, nesli tehlike altında olan türlerdir. Gerek tür sayıları gerekse popülasyon itibarıyla Meriç Deltası, Ramsar ölümlerine göre A sınıfı bir sulak alandır. Ancak yöre henüz Ramsar listesine dahil edilmemiştir. Gala ve Pamuklu gölleri ile Meriç boyunca yer alan doğal bitki örtüsünün bulunduğu kesimler, göllerin çevresindeki sazlıklar ve bataklıklar göçmen kuşlar tarafından barınma, beslenme ve üreme yeri olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle de başta Pamuklu Gölü olmak üzere yöredeki sulak alanları ornitolojik açıdan büyük bir öneme sahiptir.

Göçmen kuşlar, Eylül-Ekim aylarından itibaren Meriç Deltası'na gelmekte ve değişen süreler içerisinde bu bölgede konakladıktan sonra mayıs-haziran aylarından itibaren alanı terk etmektedirler.

Edirne Tabiat ve Kültür Varlıkları Koruma Kurulu, Gala Gölü'nü 15.2.991 tarihinde 2. derece doğal sit alanı olarak belirlemiştir. 2. derece doğal sit kararı üç ay sonra 16.05.1991 tarihinde aynı kurul tarafından 1. dereceye yükseltmiştir. Pamuklu Gölü'nün 1787 ha. sulak alanını da kapsayan 2369 ha bir alan 07 Ağustos 1991 tarihinde 91/2052 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Tabiatı Koruma Alanı" ilan edilmiştir. 2873 sayılı Milli Parklar Yasası'nda "Tabiatı Koruma Alanları; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını ifade eder" şeklinde tanımlanmaktadır. Meriç Deltası'nda yer alan Gala ve Pamuklu göllerini de kapsayan, 5 Mart 2005 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2005/8547 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 6.900 hektarlık alan "Gala Gölü Milli Parkı" olarak belirlenmiştir. Meriç Deltası'nın önemli bir kısmı Avrupa Birliği Kuş Direktifi ve BirdLife kriterleri açısından, "Önemli Kuş Alanı" olarak ilan edilmiştir.

Meriç Deltası'nda 163 kuş türü tespit edilmiştir. Bu türlerden 46'sı yerli (yıl boyu görülen kuşlar), 27'si kuş göçmeni (sadece kuşın görülen kuşlar), 90'ı yaz göçmeni (yaz aylarında görülen kuşlar) türlerdir. Ayrıca Meriç Deltası'nda 46 kuş türü de kuluçkaya yatmaktadır. Meriç Deltası'nda bulunan en dikkat çekici kuşlar; kuğu, pelikan, balıklı, balık kartal, bağanak, ördek, kız kuşu, balıklı, balık kartalı, saz delicesi, çulluk, sumru ve su tavukları gibi kuş türleridir.

Ne yazık ki Meriç Deltası'nı tehdit eden bir çok sorun bulunmakta, bölgedeki kuş türlerinin yaşamalarını istisyrarak bu sorunlara hızla çareler bulunmalıdır. Bilindiği gibi ülkemizde av ve avcılığı düzenleyen 4915 sayılı Kara Avcılığı Yasası bulunmaktadır. Ayrıca 2873 sayılı Milli Parklar Yasası da doğa koruma alanlarında avcılığı yasaklamaktadır. Meriç Deltası kuş göç yolları üzerinde bulunması ve sulak alan niteliğinden dolayı özellikle ava konu olan ördek türleri açısından yılın sonbahar ve ilkbahar dönemlerinde yüksek bir popülasyona sahiptir. Bu alanın İstanbul, Tekirdağ ve Edirne'ye yakınlığı, günübirlik olarak ulaşılabilir olması gibi nedenlerle yöre, söz konusu dönemlerde adeta avcılarının akınına uğramaktadır. Özellikle İstanbul'dan ekonomik durumu

Fotoğraf: Bekir Özcan

iyi olan ve ava meraklı kişiler Gala ve Pamuklu göllerine gelmektedir. Bunlara ek olarak Enez ve İpsala ilçe merkezlerindeki avcı demerleri de avcılığa etkilidir. Gala ve Pamuklu göllerinde avın yasak olmasına karşın yöreden bazı kişilerin rehberliğinde genelde gece veya sabaha karşı göller içerisinde motorlu sürat botlarıyla veya diğer avarnma teknikleri (teyple avcılık, mührer vb.) ile yasa dışı avcılık yapılmaktadır. Gala ve Pamuklu göllerinden yeni tarım arazilerinin kazanımı için drenajlar açılması nedeniyle bu göllerin sazlık ve bataklık kesimleri hızla yok edilmektedir.

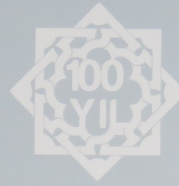
Hisarlıdağ'ın güneye bakan yamaçlarında aşırı otlatma ve uygun olmayan tarımsal faaliyetlerden dolayı arazi çoraklaşmakta ve erozyona neden olmaktadır. Aşırı ilaç ve gübre kullanımı su kirliliğine yol açtığı gibi toprak kirliliğine de neden olmaktadır. Bu kirlenici yükler, özellikle de fosfatlı gübreler ve fosforlu zirai mücadele ilaçları başta Pamuklu Gölü olmak üzere Gala Gölü'nde ötrofikasyona da yol açmaktadır. Meriç Deltası'nın 6.900 hektarlık bölümü milli park olmasına karşın gerekli düzenlemeler yapılmamış ve yeteri kadar da korunamamıştır.

Sonuç olarak, yüzlerce kuş türüne sahip olan Edirne ve çevresindeki bu alanlar, doğal güzellikleriyle korunmalı, sorumluluk alarak, gelecek olan nesillere bu halleriyle hatta daha da güzel ve korunmuş biçimleriyle bırakılmalıdır.

Kaynaklar:

1. Anonim. 2004b. The Ramsar List of Wetlands of International Importance http://ramsar.org/key_site/ist.htm
2. Demiroz, A. Yasamın Temel Kuralları. Omurgalılar/Amniyot (Sürüngenler, Kuşlar ve Memeliler). Cilt - III / Kısım - II, 942 sayfa, 1992.
3. Ertan, A. (1994). Önemli Bir Kuş Alanı Gala Gölü ve Havzasında Doğayla Koruma ve Kullanma Sorunları. Enez Çevre Sempozyumu Tebliği, 48-52. Edirne Çevre Vakfı Yayınları, No: 1.1994.
4. IUCN 2011. IUCN Red List of Threatened Species.
5. Kantarcı, D. 1988. Hisarlı Dağ ile Gala Gölü ve Çevresinin Ekolojik Özellikleri ve Yörenin Tabiatı Koruma Alanı Olarak Değerlendirilmesi Olaslıları. Gala Gölü ve Sorunları Sempozyumu, DHKD, s. 12-24. Enez.
6. Kaya, M. (2012). Türkiye - Bulgaristan Sınır Tesisi İşbirliği Bölgesinde Taşkın Tahmini İçin Kapasite Geliştirilmesi ve Taşkın Kontrolü Projesi Kapsamında Hazırlanan Uzman Raporu. Edirne, 18 sayfa.
7. Kaya, M. ; Kurtunur, C. Edirne Kuş (Aves) Türleri. İst. Üniv. Orman Fak. Der. Ser. B, C 38, Sa 3, 105-115, 1989.
8. Kaya, M. ve Kurtunur, C. 2000. Gala Gölü ve Çevresinin Ornitolojik Açısından Önemi ve Bazı Ekolojik Sorunları, XI'ü Bülteni Bülteni Kongresi, Ekoloji ve Çevre Seksiyonu (5-9 Eylül 2000), s.13. Ankara.
9. Kaya, M. Yurtsever, S. And Kurtunur, C. (1999) : Investigations on the Ornitho - Fauna of Turkish Trace I. Tr. J. of Zoology, 23 (1999) Eki Sayı 3, 781-790. TÜBİTAK.
10. Kaya, M., Kurtunur, C. (2003). Gala Gölü ve Çevresinin (Edirne) Ornitho-Faunası Üzerine Araştırmalar Trakya Univ Fen Bil Derg. Cilt: 4, No 2, (2003), 163-179.
11. TCV. (1989). Türkiye'nin Sulak Alanları. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, Ankara.
12. www.trakus.org
13. Yazar, M. And Magnin, G. (1997). Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları. DHKD Yayınları, 313 sayfa. ISBN No: 9759608162, İstanbul.

Behiç Günalan

Maarif Caddesi (Su Terazisi)

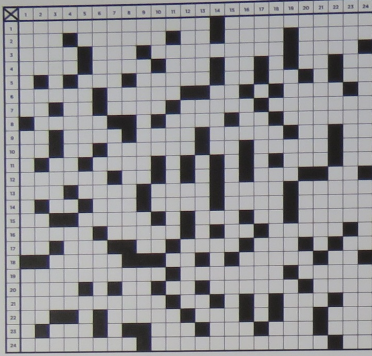
öncesi

sonrası

SOLDAN SAĞA

1. Edirne, Lalapaşa ilçesine bağlı bir köyümüz-Edirne Merkez postanesinin yan binaşındaki cadddenin adı. 2. Yaz-Amasya'da doğmuş,Darü'l Hadis müderrisliğine Edirne'ye gelmiş olan kadim Edirne'de yaşamış ve 1533'te ölmüşüne ruhlu,duygulu bir şairimiz-Bir yapımcı-eki-Kadın adı-Zulmeden. 3. (Farsça)Ge-niş-enli-köklü-Edirne'nin bir semti-(Ters)Hırtmış. 4. Kökçak-(Ters)Eski Alman imparatorlarından biri-Tarç'caşen-Baryum'un sembolü-Abecemizin altıncı harfi-Kısaca numara-Kırmız. 5. Amper'in simgesi-Romen rakamı ile beşyüz-Gü-lümbe-En fazla-Genişlik-Uzaklık anlattır-Azot'un simgesi- Sodyum'un simgesi. 6. Edirneli şair ve müderris-Ayak Çelebi ile birlikte eğitim görmüş,Karun Sultan Süleyman'ın son yıllarında müderrislik yapmıştır,Kurt Ball'adı ile anılmıştır-Kadın adı-Yabancı -Oksijen'in simgesi-Karmaza-Romen rakamı ile elliyüzy. 7. Bir organimze-Bir hece-Hırsızın hükümdarı-Edirne'nin bir ilçesi-Karşı tarafı yemek için gerek oşu vermiş,doğru olmayan hükümler. 8. Erek adı-Potasyum'un simgesi-Alın.....hela kaçazan anlamında-Eser-pey-(Ters)Bir yer temizlik aleti. 9. Urmaktan emir-(Kımyada)tatlandırma-Gözüpek-Cöln tabanında bulunan kaygan zemin matizesi-Mar'da tarifi-Bir nota. 10. Bir hece-Bizim'ün semge-si-Farkız-denk-Yetmeyecek miktarda-(Ters)Av-Yemektaam. 11.Uranyum'un simgesi-Eski dilde su-Haftanın ikinci günü-Arğon'un simgesi-Potasyum'un simgesi-Abecemizin yirmibeşinci harfi-Azot'un simgesi-Cet-Uzaklık anlattır. 12. (Farsça)Yazılmış,yazık-Care-Romen rakamı ile yüz sayıs-Uranyum'un simgesi-Azot'un simgesi-Dingil-(Ters)Eski dilde ayak. 13. (Ters)Güç,kudret-Askerlik-te yürütüş için verilen emir-Alamet nispan-Mayalığımız darı hamurundan yapılan ekşimsi bir içecek-Naamatz. 14. İyremine duyulan anlatan bir nota-Ek-siküz-Bir blünlün arından yakılan nağme-Yökük-Elçiliklerde sekreter müaviri. 15.Eski dilde ayak-Kudes -Abecemizin altıncı harfi-Kan-Niyobyum'un simgesi-Suprünü toplamaya yarayan geniş ağzı künk. 16. Edirneli Gülşen tarikatın-dan olup derişi şairlerinden-Püydür etme,mekân etme-Abecemizin altıncı harfi-Nağme -Fazlaca böv-Amper kısaltması. 17. (Ters)Bir yapımcı eki-Trakya ağzı bir ünlem-Cevher-nüve-Alın ya da gümüşün safzot'un simgesi-(Ters)Tehlike simgesi-Özütlümüş tahıl tozu. 18. Halb-Beyaz'ca tozu. 19. Edirneli bir nota-Ek-siküz-Bir blünlün arından yakılan nağme-Yökük-Elçiliklerde sekreter müaviri. 20. <.....Onur-Edirneli gazetesiz tarhi yazı-Abecemizin ilk harfi-Bir semti-Kamer-Romen rakamı ile elliyüzy-niyum'un sembolü-Dört tarafı deniz-sinirleri çeviri kara parçası-Bir hece. 22. Radon'un simgesi-Brom'un simgesi-Bağış-Işhan-Bir trakya ağzı. 24. Edirne'nin bir mevkii-Edirne'nin bir köyü-Sodyum'un simgesi.

100 Kitap Ödüllü Edirne Bulmacası

Hazırlayan: Cemil Çalıklardan

Soldaki bulmacayı doğru çözüp 31 Aralık 2013 tarihine kadar Edirne Vahallığı Başkan ve Halkla İlişkiler Müdürlüğüne teslim eden ilk 100 kişiye Edirne Vahallığı yayınlardan kitap hediye edilecektir.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Edirne'de bir semt-Edirne'nin bir ilçesi-Edirne'nin merkez köyü. 2. Bir GSM şifreli- "Muhammed Efendi" ve «Arapsızca» olarak da anılan Edirneli şair-Bir hece-Alesine bağı,alesine bakan -Yetişen,yasıl olan ulanus-Kısaca Amper. 3. Cem Sultan'ın defterdarlığını yapmış Edirneli şair-Reel sayılır kümesinin sembolü- (Ters)Layık,münasip-Azot'un simgesi-Rica ve yalvarma bildirir- İkikabilde biri. 4. Romen rakamı ile elliyüzy-niyum'un simgesi-Zar'na-zik -Zer'in şifresinde kullandığı,takma adı(Mahlas)-Abecemizin altıncı harfi-içeriyile ilgili- Dervis selamı. 5. Nağme,türkü-17Y.Y.da yaşamış Perzane'de Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Edirneli asker ve şair-Sam'un ünşürleri-Zar'na-zik-(Ters) Cennetliklere vadolunmuş güzel kızlar. 6.16.Y.Y. Edirneli Divan şairi olup,bazı imaretlelerde katkılı yapımcısı,Hasan Çelebi Tezkiresinde birkaç beyiti kayıtlı bulunan Edirneli şair-Hollanda'nın plaka imi-Tuzuk<.....düşü-lah>-Şakir Allah'a-Ber'un simgesi. 7. Hübu'etmele,Şakir Allah-İstanbul'da bir semt-(Ters)Eşek seisi-Valide. 8. Emniyet güveni,İlimat-Krom'un simgesi-Paylaşmak-Yanan,tutupuş patlayan. 9. İlave-Edirne'nin merkez köyü-(Ters)Uz-ninde demir devüden demirci aleti- (Ters)Anlam. 10. Spor kupalarının oluş-turduğu grup-küme-Küçük cam-Katıyım'un simgesi-Bir hece-Yetmeyecek miktarda -Biralıma,saliverme,ayrılma. 11.Romen rakamı ile elliyüzy- Gözle görülen,askar -Edirne denince akla gelen bir sakatat yemeği-Amper kitiği-Edirneli şairin altıncı harfi-(Ters)Yemin. 12. Devletin bir gelini,iltizama verme,iltizam ettirme-Gözle görülen,ayan-Sal'nin ünşürleri-Tayın-İsim. 13. Edirne'de yetmiş ve okumusu,16.Y.Y.sairlerinden biri- Rütbesiz asker-U-zunköprü'nün bir köyü-Reel sayılır kümesinin sembolü-Bir şaşmık ünşürü. 14. Romen rakamı ile bin sayıs-Süprüge otu-Üçüncü teklî şahıs zamiri-Sert, şiddetli,haşın-Yel,rüzgar. 15. Aybı, kusuru olanı- Edirne,Lalapaşa'ya bağlı bir köyümüz-Dananın bel kemirgin'i ki tarafındalet ve bundan yapılanşacıllı kılıbaşı. 16. Erek ad-Kısa ve sık çayır otu-Ateş-«Messenger»kısaltması-Lahza. 17. Bir peygamber-Oksijen'in simgesi-Edirneli Muskişinin Saraydaki Mehter takımında sanatçılık yapmış17.Y. bestekarlarından biri-Edirne'de bir tarihi kapalı çarşı-Romen rakamı ile yüz sayıs. 18. Bir kumar aleti-yükümlü simgesi-Bir nota-Eski bir Edirne valisi-Bir işaret ifadı. 19. Flüör'un simgesi-Ters)şiklere Hintlilerin verdiği ad-Adale-Afrika'da bir nehir-Bir asker, bir kıl. 20. Kısanan karıştın-Cin tayfası-Bir cins portakal-İkikabilde biri-Tyraltı Edebiyat. 21. Edirneli mahale kurucusu-hükümet konağı civarında adına mahale kurmuştu-Edirneli Sultan Murat devri şairlerinden biri -İspan'ya'da çokertilmiş bir terör örgütü-Arğon'un simgesi. 22. Ulamaktan emir-Bir hece-Edirne,Muradiye'de doğmuş,Mevlivilleğe girmiş Türk ressamı-Bir Asian resimleri yapmakta meşhur bir ressamımız. 23. Dil-D1874 Edirne-Ö1921 Berlin) Akser milletvekili,bakan,sadrazam -Kömal-.....Edirneli eski bir maliye bakanımız.24. İşaret,simgesi-Edirne'nin bir ilçesi-Edirne'nin bir ilçesi-Edirne'nin bir ilçesi.

